

2010

Norlams årsmelding



**The Norwegian Mission of Rule of
Law Advisers to Moldova**

str. Vasile Alecsandri 50
Chişinău, Moldova

www.norlam.md

INNHold

INNLEDNING	3
MOLDOVA	4
NORLAM	7
MOLDOVSKE SAMARBEIDSPARTNERE	10
LOVARBEIDET	12
SAMMENHENGENDE RETTSFORHANDLINGER.....	14
PÅTALEMYNDIGHETEN.....	16
DOMSTOLENE.....	19
ADVOKATER.....	22
MIXED SEMINARER.....	24
FRIOMSORGEN	25
FENGSEL.....	27
FORELESNINGER PÅ UNIVERSITET I CHISINAU.....	30
WILLY GIIL HEDRET	31
RESULTATER	32
2010 I BILDER.....	37

INNLEDNING

Vi har i år valgt å presentere årsmeldingen i den form som ble introdusert for året 2009. Årsrapportens viktigste funksjon er å beskrive aktivitetene i året som er gått.

Til tross for at Norlam i 2010 av økonomiske årsaker bare hadde ca. fem årsverk fra Norge, og i betraktning av at det i 2010 skjedde en betydelig utskifting av norske medlemmer i Norlam, har aktivitetsnivået vært høyt. Norlam har opprettholdt, og til dels styrket sin posisjon som en sentral aktør innen justissektoren i Moldova.

Som årsrapporten viser, ligger to hovedprosjekter, *Sammenhengende rettsforhandlinger* og *Treningssenteret for fengselsvesenet* bak skjemaet. Dette er to store og viktige prosjekter som vil kreve stor innsats og aktiv medvirkning fra moldovske samarbeidspartnere i årene som kommer. Prosjektet *Sammenhengende rettsforhandlinger* har sterk støtte i det moldovske Justisdepartementet, mens vi er noe usikre på hvor reelt engasjementet fra det moldovske fengselsstyret er vedrørende *Treningssenteret for fengselsvesenet*.

I 2010 har Norlam fokusert på to nye arbeidsfelter: *Prejudikatslære ("Case law")* og *samarbeid med Innenriksministeriet (dokumentprosjektet)*. Politiet er organisert under innenriksdepartementet. Dette er etter vår vurdering to viktige felter som åpner store perspektiver fremover.

Årsrapporten, og bildene som illustrer denne, viser engasjement og glede. Det er et riktig bilde av Norlam. Engasjement og glede er viktig kapital for Norlam i et arbeid som byr på mange utfordringer, men også store opplevelser.

For oss som kommer fra Norge, er det en spesiell glede å arbeide sammen med Inga, Nadia og Denis. Våre moldovske kolleger er uvurderlige kolleger og gode venner.

Vi ser frem mot et spennende år i 2011.

Til slutt vil vi takke Justisdepartementet og Styrkebrønnen for et inspirerende og godt samarbeid i 2010.

Chisinau 27.01.11

For Norlam

Dag Brathole
Head of Mission

MOLDOVA



Fakta

Folketall	3,56 mill hvorav ca 580 000 i Transnistria og antatt opp til ca 1 mill i utlandet
Areal	33 851 km ² (Tilsvarende Sogn og Fjordane + Hordaland)
Hovedstad	Chisinau – 712 000 innbyggere
Styreform	Republikk etablert 27.08.1991
Religion	Mer enn 90 % er ortodokse
President	Marian Lupu (fungerende)
Statsminister	Vlad Filat
Justisminister	Alexandru Tanase
Offisielle språk	Moldovsk (rumensk)
Valuta	Moldovsk Leu
Nyttige lenker:	

www.norlam.md, www.moldova.md, emb.bucharest@mfa.no

Moldova har en dramatisk og spennende historie, en historie som speiler seg i de utfordringene landet står overfor i dag.

Helt siden Moldova ble grunnlagt i 1359, har landet stått ved møteplassen mellom forskjellige kulturer: De latinske i vest, de slaviske i øst og tyrkerne i syd, samt enkelte andre folkeslag på mer kortvarige visitter. Gjennom århundrene har grensene og alliansene veltet frem og tilbake i Moldova, eller Bessarabia som deler av landet også har vært kalt.

I august 1939 ble Molotov-Ribbentroppakten mellom Nazi-Tyskland og Russland med tilleggsprotokoll signert. I denne anerkjente Tyskland at Bessarabia lå innenfor den sovjetiske innflytelsessfære. 28. juni 1940 gjorde Sovjetunionen krav på Bessarabia, et krav som Romania var tvunget til å akseptere neste dag. Kort tid etter ble sovjetrepublikken Moldavia etablert, bestående i det vesentlige av det rumenske Bessarabia, og det ukrainske Transnistria. Romania var alliert med Tyskland under krigen og fikk kontroll over Moldavia som ledd i aksemaktenes angrep mot Sovjetunionen, men områdene ble gjenerobret av Sovjetunionen i 1944 og sovjetrepublikken Moldavia etter hvert reetablert.

Alfabetet for det moldovske (rumenske) språk ble endret fra kyrillisk til latinsk 31. august 1989 etter store demonstrasjoner, kjent som "Grand National Assembly". Denne begivenheten regnes som et gjennombrudd for tanken om et uavhengig Moldova. Etter Sovjetunionens fall erklærte Moldova uavhengighet 27. august 1991. Transnistria hadde da allerede den 16. august 1990 erklært seg som en selvstendig sovjetrepublikk. Etter en kortvarig krig mistet Moldova kontrollen over Transnistria, som ble støttet av Russland. Transnistria erklærer seg i dag som selvstendig republikk, men er ikke anerkjent av noen stat. Transnistria har et flertall av russere og

ukrainere, med moldovere som en betydelig minoritet på ca. 40 %.

Slik slites Moldova knapt 700 år etter sin fødsel fortsatt mellom øst og vest på begge sider av elven Nistru. Navnet på utbryterrepublikken illustrerer situasjonen: Det rumenske navnet Transnistria betyr: På den andre siden av Nistru. Utbryterrepublikkens offisielle navn er det russiske Prednestrove: Landområdet før Nistru.

Transnistriakonflikten har en historisk bakgrunn, men er i dag også begrunnet i økonomiske, etniske og politiske spørsmål. Konflikten er uløst, men forhandlinger pågår fortløpende, med bistand av internasjonale organisasjoner, særlig OSSE. Det er oppnådd betydelige resultater i form av praktiske løsninger, men det er for øvrig ikke rapportert noe vesentlig gjennombrudd i forhandlingene.

Norlam arbeider i dag bare i den del av Moldova som kontrolleres av moldovske myndigheter, ikke i Transnistria.

I dag består Moldovas befolkning, eks. Transnistria, av et flertall av etniske rumenere (75,8%), et mindretall av etniske russere (5,9%), ukrainere (8,4%), og en liten minoritet på 4,4% gagauz (tyrkere)¹ i sør samt enkelte mindre folkegrupper.

Moldova har de siste år slitt med en ustabil politisk situasjon. Landet har to om lag jevnstore politiske blokker. På den ene side kommunistene og på den annen side en borgerlig allianse – "Alliansen for europeisk integrasjon". Ingen av blokkene har det nødvendige flertall på 60 % for å velge president.

Den sittende regjering gjennomførte 5. september 2010 en folkeavstemning for å endre grunnloven, slik at det skulle innføres direkte valg på president. Folkeavstemningen mislyktes.

Fordi parlamentet ikke har maktet å velge president, ble det 28. november 2010 avholdt nytt parlamentsvalg. Valget gav følgende resultat:

Kommunistpartiet:	39,34%,	42 mandater
Det liberaldemokratiske partiet:	29,42%,	32 mandater
Det demokratiske partiet:	12,7%,	15 mandater
Det liberale partiet:	9,96%,	12 mandater
Totalt		101 mandater

Alliansen legger stor vekt på en tilnærming mot EU, mens kommunistene i større grad legger vekt på et godt forhold til Russland.

Det kan grovt sett sies at det liberale partiet arbeider for en tilnærming mot Romania og står lengst fra kommunistene. Det demokratiske partiet ledes av en tidligere kommunist, og står nærmest kommunistene. Det liberaldemokratiske partiet, ledet av statsminister Vlad Filat, står et sted imellom. Dette partiet er valgets vinner.

Det er nå avklart at den borgerlige alliansen fortsetter. Det vil ikke bli endring av statsråd i Justisdepartementet, mens innenriksminister Catan blir skiftet ut med en ny person fra det samme partiet. I og med at endringen av innenriksministeren ikke innebærer endret politikk, er det vårt håp at dette ministerskiftet ikke vil få betydning for Norlams forhold til innenriksministeriet.

Det er ikke realistisk at parlamentet vil makte å velge en ny president i 2011, slik at parlamentets leder, Marion Lupu, vil fungere som president frem til parlamentet blir oppløst. Etter grunnloven skal parlamentet oppløses etter ett år dersom det ikke er valgt president.

Etter opptøyene 7. april 2009 har alle valg foregått i ordentlige former. Det kan virke som om Moldova har fått mer erfaring med valg og demokrati, og de demokratiske prosesser synes nå mer robuste enn for to år siden. Det statlige

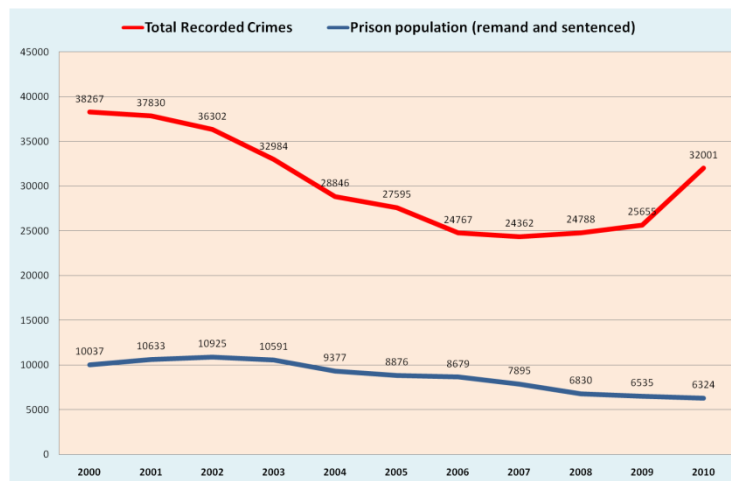
¹ I følge Nasjonal Statistisk Byrå, folketelling 2004

fjernsynet har fått ros for en balansert dekning av valgkampen.

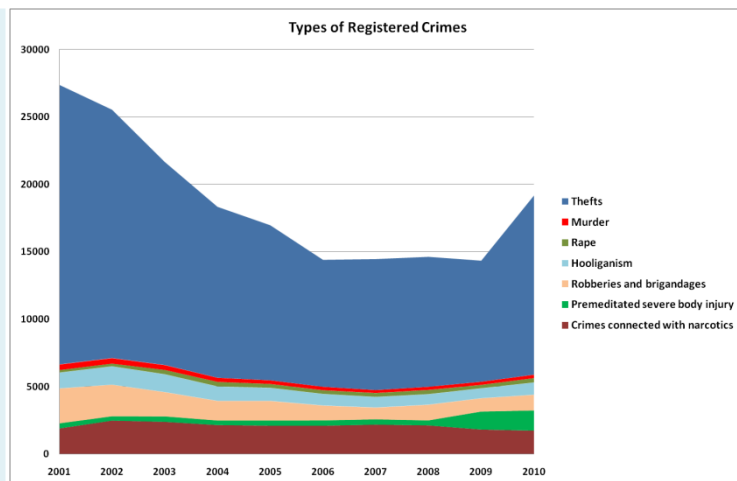
EU kunngjorde i 2010 en støtte til Moldova på totalt knapt en milliard Euro over 4 år. Det ble i

2010 foretatt forundersøkelser vedrørende støtten. EU har opplyst at en betydelig del av støtten vil bli øremerket rettssystemet. Dersom støtten blir gjennomført, vil det kunne få stor betydning for Moldova, og for Norlam.

Kriminalitet



Registerte forbrytelser og antall fanger



Forbrytelser fordelt på typer

Det skal utvises forsiktighet med å gi et entydig bilde av hva som er kriminalitetsutviklingen for Moldova. Antall registrerte forbrytelser har siden 2006 vist en jevn økning, med en markant økning i løpet av 2010. Det er imidlertid delte meninger om i hvor stor grad dette er uttrykk for en økning i kriminaliteten og/eller i hvor stor grad dette er uttrykk for bedre registreringsrutiner og statistikker. Uansett viser statistikken at økningen i hovedsak gjelder den ikke alvorlige kriminaliteten.

Moldovas demografiske situasjon er, med 1/4 av befolkningen bosatt i utlandet, også noe spesiell og det kan argumenteres for at dette må hensyntas i en fortolkning av kriminalitetsutviklingen. Norlam sitter ikke på noen fullstendig oversikt over dette, men tall vi har mottatt sier at det for eksempel sitter anslagsvis 1800 moldovske innsatte i russiske fengsler².

Mindre diskutabelt er da de faktiske tall på antall domfelte personer i Moldova. Siden 2006 har antallet domfelte personer (til fengsel eller alternativer til fengsel) vist en klar nedgang fra 12164 i 2006 til 7673 i 2009. Interessant er det også at i denne perioden med store endringer i antallet domfelte, så har bruken av alternativer til fengsel holdt seg stabilt på 30-32% av totalt antall dommer pr år.

Hvis man videre ser på de som befinner seg under kriminalomsorgen en gitt dag (1. januar 2011) så vil man se at det er 6324 i fengsel (dom og varetekt) og 7057 under friomsorgen. I dette tallet skal man huske på at det er flere som har fått dom på fengsel, men som pr telledato er prøveløslatte med oppfølging fra friomsorgen. Uansett må friomsorgen sies å være etablert som en stabil og betydelig bidragsyter til den totale straffegjennomføringen i Moldova.

² Tall fra nylig utgitt rapport fra Twinningprosjektet mellom Moldova og Tyskland/Nederland

NORLAM



Teamet sammen med delegasjon fra Justisdepartementet i juni

Norlam har siden oppstarten i 2007 arbeidet med moldovske myndigheter og organisasjoner innenfor domstol, påtalemyndighet, advokater, fengsel og friomsorg. Norlam har oppnådd oppsiktsvekkende gode resultater, slik det er redegjort for i tidligere årsrapporter og i rapporten fra Scanteam.

Det er etablert samarbeid med moldovske myndigheter på høyeste nivå, blant annet justisministerens kontor, Justisdepartementets lovavdeling, riksadvokaten, høyesterett, advokatforeningen, public lawyers og ledelsen i fengselsvesenet og friomsorgen. I 2010 er det også etablert kontakt med Innenriksministeriet, som er det departementet som politiet sorterer under. Konkret er det igangsatt et prosjekt om politiets og påtalemyndighetens dokumenthåndtering. Prosjektet ble fulgt personlig av innenriksminister Catan.

Norlams team består av seks norske og tre moldovske medlemmer. I 2010 medførte den økonomiske situasjonen at Norlam måtte ha vakanser for de norske medlemmene som i sum tilsvarte ca. ett årsverk. Dette fikk betydning for Norlams arbeid i 2010. Med unntak av arbeidet med friomsorg, som er nærmere omtalt nedenfor, har imidlertid det

høye aktivitetsnivået fra tidligere år i det vesentlige vært opprettholdt, og nye prosjekter igangsatt.

Avtalen mellom Moldova og Norge, som Norlam bygger sin virksomhet på, ble signert 3. mai 2007, med en angitt varighet på 2-3 år. Avtalen ble fornyet på uendrede vilkår gjennom noteveksling av 19. juli 2010 og 13. august 2010. I henhold til den fornyede avtalen skal Norlam virke i Chisinau ut året 2012 med uendret mandat:

“Competence building within the Ministry of Justice, the Ministry of Internal Affairs, the judicial system, the General Prosecutor’s Office and the legal profession, with the aim of increasing the efficiency of the institutions guaranteeing human rights and the rule of law in the Republic of Moldova in line with Moldova’s European objectives and commitments.”

Norlams arbeid er på samme tid spesialisert og generelt. Det er spesialisert på den måten at det retter seg spesifikt mot et forholdsvis klart definert område: Strafferettskjeden fra forbrytelsen er begått til straffen er sonet og domfelte i beste fall er rehabilitert. Det er generelt i den forstand at målgruppene er mange og forskjellige, og ved at Norlams aktiviteter spenner fra ren undervisning til forslag om lovendringer. Norlams mål er å bidra til å endre det moldovske samfunn til det bedre innenfor strafferettspleiens område. Innenfor sitt arbeidsområde har Norlam opparbeidet en verdifull og unik erfaring og kunnskap.

Norlam bygger på den såkalte Exitplanen ved planlegging av aktiviteter, men Exitplanen er ikke til hinder for igangsetting av prosjekter

som blir vurdert som viktige. Som det vil fremgå av denne årsrapporten ligger to hovedprosjekter: fengselskole og sammenhengende rettsforhandlinger, bak skjema. Norlam vil i 2011 foreta en samlet evaluering av fremdrift i forhold til Exitplanen.

Norlam vektlegger:

- ✚ respekt for Moldova og de moldovske samarbeidspartnere
- ✚ åpen og fortløpende dialog
- ✚ et bredt og helhetlig anvendt sett med virkemidler slik som konferanser, seminarer, arbeidsgrupper, møter, uformelle samtaler, lovforslag, lovhøringer, besøk på institusjoner osv
- ✚ at europeiske standarder presenteres med forslag til moldovske løsninger, eventuelt basert på norske erfaringer
- ✚ langsiktig tilstedeværelse i Moldova, i motsetning til "fly in – fly out" – eksperter
- ✚ mulighet for fleksibilitet gjennom en liten organisasjon
- ✚ etablering av prosjekter i samarbeid med lokale samarbeidspartnere og lokal forankring for optimal bærekraft
- ✚ tverrfaglig teamarbeid innen Norlam og med moldovere
- ✚ at de norske medlemmer av Norlam er aktive yrkesutøvere i Norge

- ✚ deltagelse av våre moldovske ansatte i Norlam i arbeidet
- ✚ moldovsk eierskap til prosjektene
- ✚ konkrete mål for prosjekter
- ✚ utholdenhet
- ✚ fortløpende evaluering



Teamet i desember

Norlam teamet i 2010



Willy Gjøil,
Friomsorgsleder
Oktober 2007 – juli 2010
Head of Mission fra februar 2009



Jogeir Nogva,
Statsadvokat
Mars 2007 – Februar 2009
Head of Mission April 2008 –
Februar 2009
Nytt mandat fra august 2010 -



Dag Brathole
Lagdommer
Januar 2010 –
Head of Mission fra juli 2010



Knut Jostein Sætнан
Politiadvokat
Mai 2010-desember 2010



Bjørn Larsen,
Politiadvokat,
November 2007 – juli 2010



Hans-Gunnar Stey
Leder for Narkotikaprogram
med domstolskontroll i Oslo
November 2010 -



Britt E. Meling,
Politiadvokat,
Februar 2009 – mars 2010



Inga Burencova,
Office Manager, National
Consultant
Mars 2007 –



Helle K. Gulseth,
Advokat,
April 2009 – desember 2010



Nadia Burciu,
National Consultant, Interpreter
April 2007 –



Arvid Senneset,
Fengselsinspektør,
September 2009 –



Denis Arcusa,
National Legal Consultant,
Mai 2007 -

MOLDOVSKE SAMARBEIDSPARTNERE

Ministry of Justice

Det moldovske Justisdepartementet fortsetter å være en viktig samarbeidspartner for Norlam innenfor mange felt. Justisdepartementet er leder av prosjektet "Sammenhengende rettsforhandlinger". Justisdepartementets lovavdeling ber jevnlig om uttalelser til lovforslag og mottar forslag om lovendringer fra Norlam.

Norlam gjennomførte 2. juni 2010, sammen med departementsråd Morten Ruud, ekspedisjonssjef Karin Bugge og seniorrådgiver Heidi Bottolfs, et møte med justisminister Alexandru Tanase. Ministeren gav uttrykk for anerkjennelse for Norlams arbeid. Tanase fortsetter som justisminister etter valget.

General Prosecutors Office

Påtalemyndigheten i Moldova er organisert i to påtalenivåer. Øverst er riksadvokaten Valeriu Zubco. Riksadvokatens kontor er organisert i 33 avdelinger og seksjoner, blant annet seksjonen for internasjonalt samarbeid og integrering i Europa, seksjon for bekjempelse av tortur, seksjon for kontroll av etterforskningen, og seksjonen for menneskerettigheter. Første nivå består av påtalemyndigheten "teritoriale" med 44 distrikt og bydels kontor. På likestilt nivå er påtalemyndigheten "specializate" med 10 spesialkontor knyttet til hver av lagmannsrettene, og for antikorrupsjon, transport, og militærsaker.

Det er i alt 770 påtalejurister i Moldova, hvorav ca 200 er ansatt ved riksadvokatens kontor. I 2010 ble 33 294 straffeskare registrert i Moldova. Totalt 8898 straffesaker ble sendt til retten³. Som en remisens fra sovjettiden har påtalemyndigheten fremdels kontroll- og sivile funksjoner som på sikt bør overføres til andre myndigheter.

³ Tall fra Riksadvokatens kontor

National Institute of Justice



Sammarbeitspartnere i National Institute of Justice

National Institute of Justice har også i 2010 vært en av Norlams viktigste samarbeidspartnere. På instituttet holder Norlam foredrag for dommere og påtalejurister.

Lederen for instituttet, høyesterettsdommer Eugenia Fistican, sluttet brått sommeren 2010. I hennes sted fungerte den tidligere nestlederen, Veaceslav Didac ut året. Høyesterettsdommer Anastasia Pascari er i januar 2011 utnevnt som ny leder for instituttet.

Europarådet utarbeidet våren 2010 en rapport om National Institute of Justice. Det ble kritisert at undervisningen var for ensidig basert på utenlandske lærekrefter, og at moldovske dommere og påtalejurister i for liten grad fikk anledning til å foreslå tema for undervisning. Norlam har deltatt i oppfølgingen av rapporten, og har tatt hensyn til denne ved utarbeidelsen av nye seminarserier. Norlam er i dag instituttets viktigste samarbeidspartner vedrørende etterutdanning av dommere og påtalejurister.

Advokatforeningen

Som følge av den nye advokatloven har Advokatforeningen blitt omstrukturert.

Nytt av året er blant annet en omstrukturering av foreningen til fem Bar Unions i tillegg til et overordnet hovedkontor i Chisinau. Advokatforeningens leder er Georghe Amihalachioaie. Han har vært leder i 11 år.

Høsten 2010 ble det avholdt generalforsamlinger og valg i flere av the Bar Unions. Det har derfor vært lite seminarvirksomhet og annen oppfølging av foreningens medlemmer.

Ion Paduraru, tidligere visejustisminister, er valgt til leder for Chisinau Bar Union og Natalia Molosag er valgt til nestleder. I januar 2010 vil det trolig bli skrevet utkast til regelverk for the Bar Unions.

Norlam har oversendt alt materiale fra den norske advokatforeningen til Chisinau Bar Union. Noe av materialet har vi på engelsk og noe er oversatt til rumensk.

Department of Penitentiary Institutions (DIP)

DIP har i 2010 vært en sentral samarbeidspartner for Norlam innenfor fengselssektoren. DIP har hatt en uendret ledelse i 2010. Leder er generaldirektør Vadim Cojocaru. Norlams kontaktperson i DIP er i hovedsak Angela Otean.

Gjennom en omfattende omorganisering som ble gjennomført i slutten av 2010, ble også friomsorgen i Moldova underlagt DIP. Igor Cepraga ble samtidig utnevnt til ny leder for friomsorgen. Den tidligere lederen, Vladimir Popa, fortsetter i friomsorgen som nestleder.

Moldovsk fengselsvesen og friomsorg har i 2010 samarbeidet tett med EU gjennom et såkalt "Twinning-prosjekt". Dette har ledet til at DIP har hatt mindre tid og interesse for Norlam. Twinning-prosjektet avsluttes i mars 2011.

Norlam undertegnet 21.12.2010 en avtale med DIP om samarbeid om utvikling av fengselsskolen.

Ministry of Internal Affairs

Det Moldovske innenriksdepartementet (MIA) organiserer bl. a politiet i Moldova. Norlam har tidligere ikke hatt noe samarbeid med dette departementet, og departementet har tradisjonelt vært en lukket organisasjon. MIA har imidlertid nå begynt og åpne seg opp og har vist interesse for forandringer og reformer innenfor sitt felt. I 2010 takket MIA ja til et prosjektforslag fra Norlam vedrørende dokumentkontroll i straffesakskjeden. Det ble etablert et samarbeid mellom MIA, GP(General Prosecutors Office) og Norlam og det er nedsatt en arbeidsgruppe som utvikler prosjektet videre. Det er Norlams håp at dette samarbeidet med MIA kan utvikles og utvides på sikt. Innenriksminister Victor Catan var positiv til samarbeidet med Norlam, og signaler fra kontoret til den nyutnevnte ministeren Alexei Roibu i januar 2011 tilsier foreløpig at både samarbeidet med Norlam og reformarbeidet generelt skal fortsette. Samarbeidet med MIA anses som svært viktig for arbeidet med problemstillinger som ligger i brytningsfeltet mellom politi og påtalemyndighet.

Institute for Penal Reforms (IRP)

Vår nasjonale rådgiver, Denis Arcusa, ble sommeren 2010 oppnevnt som styremedlem i "The Institute for Penal Reform" (IRP).

IRP er en NGO som har som hovedformål å bistå ved straffereform i Moldova ved å fremme nye institusjoner i strafferettspleien, implementere alternativer til fengsel, bistå ved politireform, reformere fengselsvesenet og forberede løslatelse fra fengsel. Innenfor disse felter har IRP i flere år gjennomført vellykkede prosjekter.

IRP samarbeider med offentlige institusjoner og nasjonale og internasjonale partnere, og er en av de mest respekterte organisasjoner i Moldova innenfor lovreformer og menneskerettigheter.

Lenke til IRP's hjemmeside er <http://irp.md/index.php>

LOVARBEIDET



Fru Filatova og medarbeidere i Justisdepartementets lovavdeling

Norlam har hatt ett meget godt samarbeid med lovavdelingen i Justisdepartementet siden oppstarten i 2007. Gjennom 2008 utviklet dette seg og Norlam ble en sentral premissleverandør i utarbeidelsen av ny lovgivning innen strafferettspleien. Vi fungerer både som høringsinstans i lovreformer og som initiativtaker til lovendringer, særlig på områder som vi oppfatter som konfliktfylt i forhold til menneskerettighetene. Videre utreder vi enkelte temaer på forespørsel. Det er ingen andre av aktørene i det internasjonale samfunn som har en slik fortløpende og nær samarbeidsform med lovavdelingen i Justisdepartementet. Slik vi forstår det er Norlams innflytelse på lovgivningsarbeidet i Moldova betydelig.

Norlam har som eneste internasjonale representant, ved siden av Europarådet, deltatt i arbeidet med å revidere advokatloven. Loven trådte i kraft 3. august 2010. Norlam har vært høringsinstans på mange springende punkter. Våre innspill har blitt tatt til følge eller hatt innvirkning på punkter som:

- 1) spørsmålet om å spesifisere i loven minimumskrav til kvaliteten på bistanden som ytes fra advokater;
- 2) spørsmålet om ekskludere "medical certificate" fra listen over dokumenter som kreves fra personer som søker advokatbevilling;

- 3) spørsmålet om å redusere det foreslåtte kravet om 10 års erfaring for å bli valgt som leder for Bar Union;
- 4) spørsmålet om å fjerne kravet om at fire medlemmer av advokatbevillingskommisjonen skal utnevnes av Justisdepartementet;
- 5) krav om domstolsavgjørelse for ransaking av advokaters kontor, hjem, telefonavlytting mv, som en rettsikkerhetsgaranti i påtalemyndighetens maktutøvelse.

I 2010 har Norlam vært involvert i en omfattende revisjon av systemet med såkalte administrative saker, som reguleres av en svært omfattende lov "The Contravention Code". Loven regulerer straffesanksjonerte områder innen et vidtspennende felt, som ordensforstyrrelser, å bære våpen på offentlig sted, veitrafikksaker, føring av motorvogn i påvirket tilstand, helseforetak, skatt, prostitusjon, miljøforurensing, dyrehold og bygnings- og entrepriser. Både forsettlige og uaktsomme handlinger rammes og loven er bygget opp som en straffelov (generell og spesiell del) med innsalg av prosessregler i tillegg. At loven har stor betydning i rettssystemet i Moldova, ser vi av hvordan domstolenes kontor for inngående saker er organisert; et kontor for administrative saker, et for sivile saker og et for kriminalsaker.

Det pønale systemet i Moldova kan ikke forstås uten at en ser totalbildet av administrative saker (Contravention Code) og kriminal saker (Criminal Code). Etter det autonome prinsipp innfortolket i EMK vil ikke EMD opprettholde denne forskjellen i sin saksbehandling; alt blir ansett som kriminalsaker som aktualiserer alle beskyttende rettsprinsipper for enkeltindivider mot statens adferd. Norlam har derfor lagt vekt på å gi kommentarer på en rekke kontroversielle områder som "kriminell" lavalder etter loven, problemer med straffeansvar på objektivt grunnlag for

foresatte, lovstrukturelle utfordringer, og kommentarer til en rekke enkeltparagrafer, både i den generelle og spesielle del. Det er et stort press mot Justisdepartementet, særlig fra Innenriksdepartementet (politiet), med en klar tendens til å ville straffesanksjonere alle typer uønsket adferd, uten tanke for konsekvensene og de rettsikkerhetsmessige hensyn.

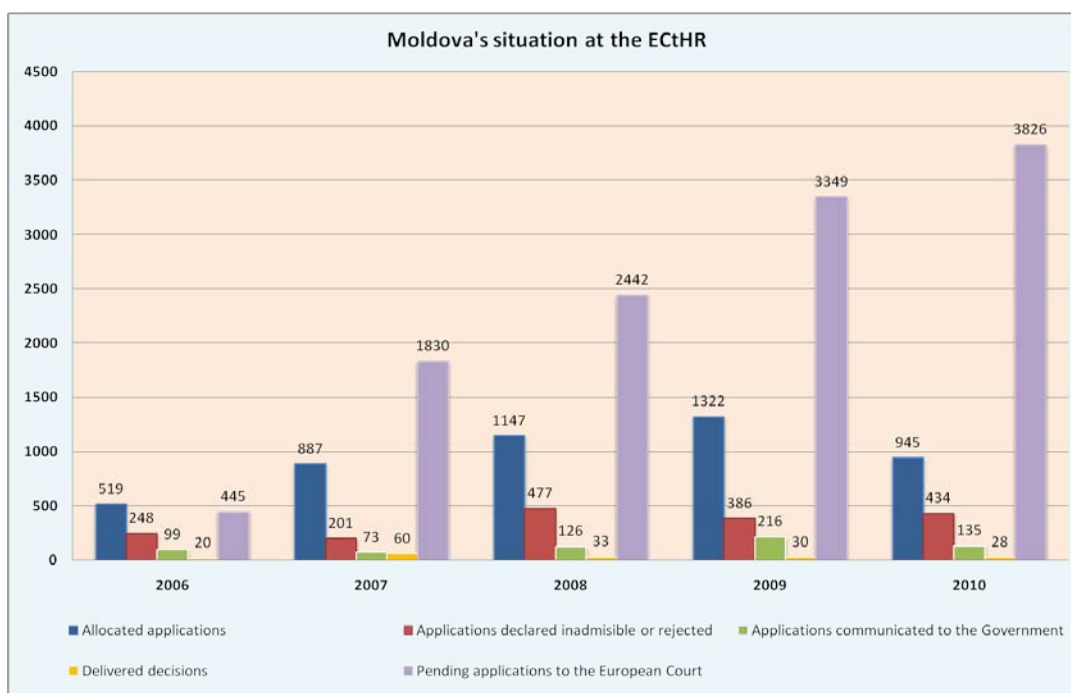
Norlam har gitt høringer til lovarbeidet med å innføre effektive nasjonale botemidler (effective remedies). Formålet er å etablere løsninger med kompensasjon for individer som har blitt utsatt for brudd på EMK. Dette gjelder for brudd på prinsippet om å få prøvet sin sak innen rimelig tid og statens plikt til å organisere tvangsfullbyrdelsen av en dom for den vinnende part i en sivil sak. Dersom brudd kan repareres på nasjonalt nivå, unngår Moldova ytterligere domfellelser i EMD. Den omstendighet at EMD fungerer som en stats "fjerde rettsinstans" gjenspeiler med tydelighet svakheter i det nasjonale rettssystemet.

Etter det moldovske lovutkastet må det påståtte EMK-bruddet bekreftes med en ny domstolsbehandling i lagmannsretten. Norlam har foreslått kompensasjon i form av tydelig

straffereduksjon i forsinkende straffesaker og støtter for øvrig løsning med økonomisk kompensasjon etter retningslinjene i EMD. For straffesakene foreslår Norlam at bruddet må kunne konstateres i straffeutmålingen av den samme rett som har straffesaken til behandling. Norlam har for øvrig støttet forslaget om at forenklete prosessregler innføres i saker hvor effektivt botemiddel behandles ved en ny domstolsbehandling, både med virkning for Civil Procedural Code, Criminal Procedural Code og Contravention Code.

Aktiviteter:

- Høringsinstans for reformer i advokatloven
- Høringsinstans for lover om innføring av effektive nasjonale botemidler på menneskerettighetsbrudd (for å hindre domfellelser i EMD)
- Høringsinstans for reformer i loven om Contravention Code (lov om forseelser)
- Initiert reformarbeid med løpende straffereduksjoner i hele 2010
- Norlam har foreslått lovfestet rett til dokumentinnsyn for dommere og advokater i saker om varetekt.



Saker vedrørende Moldova ved den europeiske menneskerettsdomstolen

SAMMENHENGENDE RETTSFORHANDLINGER



Møte med arbeidsgruppe i Buiucani Court

Norlam tok i januar 2008 initiativet til å effektivisere og øke rettssikkerheten i straffesaker. I samarbeid med Justisdepartementet i Moldova ble prosjektet "Sammenhengende rettsforhandlinger" iverksatt i 2010. Dagens situasjon preges av hovedforhandlinger som er oppdelt i en rekke korte rettsmøter over tid og med stadige utsettelse. Dommere kan ikke huske fra sak til sak i en stor mengde parallelt løpende saker. Dermed svikter bruken av fundamentale rettssikkerhetsprinsipper som tvilsprinsippet, fordi saker for en del avgjøres på basis av politidokumenter og ikke på bevisføringen i retten. Videre medfører dagens praksis et system med et meningsløst sløseri av menneskelige og økonomiske ressurser i en hverdag preget av knappe ressurser.

Prosjektet er ledet av Justisdepartementet i Moldova. En styringsgruppe for prosjektet ble oppnevnt 26. januar 2010. Det ble samtidig oppnevnt en arbeidsgruppe.

Arbeidsgruppen holdt åtte møter vinteren 2010. I disse møter ble alle tenkelige problemstillinger diskutert og det ble utarbeidet retningslinjer for prosjektet som ble vedtatt av styringsgruppen 25. mars 2010. Retningslinjene er vedlagt denne årsrapporten.

Det var forutsatt at prosjektet skulle startes opp etter påske 2010 og at det skulle gjennomføres 10 – 15 prøvesaker ved førsteinstansdomstolen i Buiucani før sommeren. Det viste seg imidlertid at påtalemyndigheten – som i henhold til retningslinjene skulle velge ut saker til prosjektet – hadde problemer med å velge egnede saker. Ved inngangen til sommermåneden var bare syv saker sendt til domstolen under prøveprosjektet. I høst er det fremmet ytterligere syv saker fra påtalemyndigheten til domstolen. Samtlige saker blir monitorert i samarbeid med OSSE.

Etter at de syv sakene var gjennomført, har Norlam og Justisdepartementet i Moldova holdt separate møter med berørte advokater, aktører og dommere. Møtene har avdekket en total mangel på samarbeid, og alle aktører skylder på hverandre.

De syv sakene som ble fremmet i vår er alle ferdigbehandlet og Justisdepartementet har analysert disse sakene. Hovedkonklusjonen i analysen er at sakene har vært behandlet som vanlige saker, og at de utarbeidede retningslinjer ikke har vært fulgt. Ett unntak fra dette er at forsvarerne har fått oversendt kopisett av saksdokumentene, noe som de har opplevd som positivt.

Av de syv sakene som er fremmet i høst er tre løst ved konfliktmegling, mens de øvrige fortsatt verserer.

Prosjektet har synliggjort for advokater, påtalemyndighet, domstol og for Justisdepartementet, at dagens straffersaksavvikling i Moldova er dysfunksjonell. Et grunnleggende problem er at Moldova ikke har et fungerende system for stevning av parter og vitner. Det fremgår ikke klart av lovgivningen om det er domstolen eller påtalemyndigheten som har ansvaret for stevninger. Et lovbestemt system med stevnevitner er ikke igangsatt. Stevning ved

rekommandert post er ikke i bruk, dels fordi domstolene hevder å ikke ha råd til dette, og dels fordi dommerne ikke stoler på at rekommandert post kommer frem eller blir respektert. Det viser seg også at vitner og parter som er stevnet, ikke møter opp på grunn av manglende gjennomføring av sanksjoner, og på grunn av manglende respekt for domstolene.

Det eksisterer i dag en oppgitthet blant aktørene, som holder fast ved det kjente av frykt for at tilstanden vil bli enda verre. Etter Norlams syn eksisterer det et klart behov for å demonstrere for sentrale aktører at reelle hovedforhandlinger lar seg gjennomføre og er arbeidsbesparende, for eksempel ved en studietur.

Et annet problem er at moldovske domstoler, i det minste i første instans, mangler rettsaler. Domstolene i første instans i Chisinau, som gjerne har mellom 15 og 20 dommere, er bare utstyrt med to rettsaler. Dette medfører at rettssaker i hovedsak avholdes på dommerkontorene i uhøytidelige former.

Justisdepartementet anerkjenner dette som et betydelig problem for domstolene. Problemstillingen griper også inn i et parallelt prosjekt i regi av Justisdepartementet vedrørende håndtering av økende restanser. Justisdepartementet er derfor sterkt engasjert i en fortsettelse og utvikling av prosjektet "Sammenhengende rettsforhandlinger".

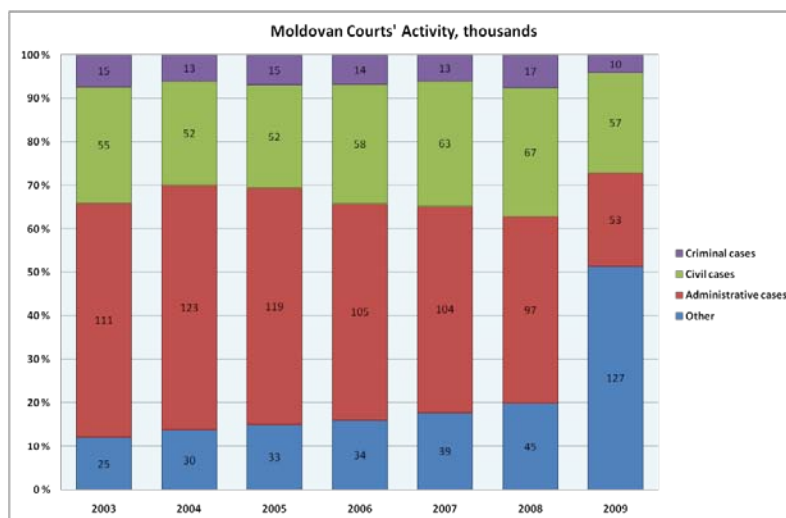
Justisdepartementet har også bedt Norlam delta i et eget prosjekt vedrørende stevning av vitner og parter.



Justisdepartementets representanter Tatiana Ciaglic og Constantin Bragoi

For Norlam er det en foreløpig konklusjon at prosjektet er vesentlig vanskeligere og har støtt på mer motstand, enn forventet.

Norlam ser fortsatt på prosjektet "Sammenhengende rettsforhandlinger" som et hovedprosjekt. Men et vellykket prosjekt krever omfattende og sammensatte forandringer i Moldova. Forandringer som omfatter så vel lovendringer og endringer av holdninger blant advokater, aktører, dommere og publikum. Arbeidet vil bli intensivert våren 2011, basert på de erfaringer som er høstet. Det er imidlertid realistisk at prosjektet kan bli mer langvarig enn forutsatt i Exitplanen.



Oversikt over innkomne saker i moldovske domstoler

PÅTALEMYNDIGHETEN



Norlam og delegasjon fra Justisdepartementet på besøk hos riksadvokaten

Påtalemyndigheten en sterk maktfaktor i justissystemet etter rettstradisjonen i Moldova, men står foran mange utfordringer. Manglende uavhengighet fra politisk hold har fortsatt innflytelse på påtalemyndighetens utøvelse. Påtalemyndighetens forståelse av enkeltindividets rettigheter er fremdeles ikke utviklet til å oppfylle dagens krav til en rettferdig rettergang etter menneskerettighetene. Selv om prinsipper som retten til dokumentinnsyn og kontradiksjon, kravet til bevisbyrde i straffesaker, "equality of arms" er kjente prinsipper, så praktiseres de likevel forbeholdent om dette er nødvendig for å få den anklagede funnet skyldig og dømt.

Den enkelte påtalejurist (aktor) står også i en vanskelig og avhengig stilling i sakshåndteringen i forhold til sine overordnede. Selv om bevisene ikke er tilstrekkelig til domfellelse og selv om aktor under sakens gang ikke lenger er overbevist om tiltaltes skyld, er aktor likevel presset til å påstå domfellelse. Dette dels for å unngå mistanke og etterforskning mot seg selv, og dels ut fra en feilaktig lovforståelse om at aktor ikke har rett til å be om frifinnelse. Norlam fokuserer sterkt på rettsikkerhetsgarantier og påtalemyndighetens grunnleggende plikt til å unngå uriktige domfellelser.

Norlam etablerte tidlig et nært og godt samarbeid med riksadvokatembetet. Dette samarbeidet har også fortsatt etter at den nye riksadvokaten Valeriu Zubco ble utnevnt 7. oktober 2009 og har fortsatt hele 2010. Nytt av året er satsningen på "training of trainers" på varetektsområdet. Dette er en videreføring av varetektsprosjektet som har pågått siden november 2007. Norlam har siden den tid hatt en rekke to dagers seminarer om varetekt for påtalemyndigheten i Chisinau og spredt ut over hele landet. Dette ble først utført i samarbeid med riksadvokatembetet og senere også i samarbeid med NIJ (National Institute of Justice). Samarbeidet i 2010 ble videreført i form av "training of trainers." Formålet er å lære opp de beste krefter innen egen stab slik at seminarer kan avholdes lokalt av hver trener og på den måte sikre nasjonal bærekraft og overtakelse av prosjektet. Det var GP (riksadvokatembetet) som valgte ut 16 deltakere på kurset, som strakte seg over 5 dager på NIJ.

Undervisningen fokuserte på praktiseringen av rettsikkerhetsgarantier nedfelt i lovgivning og menneskerettighetskonvensjoner. Undervisningen la stor vekt på gruppearbeid og praktisk oppgaveløsning basert på saksbeskrivelser, rettspraksis fra EMD (menneskerettighetsdomstolen) og egne presentasjoner av sentrale temaer. Norlam tar sikte på å reise ut til de ulike regionene for å bivåne noen av seminarene som arrangeres. Prosjektet videreføres i 2011.

Nytt av året er også "dokumentprosjektet" etablert i samarbeid med det Moldovske Innenriksdepartementet (MIA). MIA har tradisjonelt vært en lukket organisasjon, men har i senere tid vist seg åpen og interessert i reformer. Norlam har ikke hatt nevneverdig samarbeid med MIA tidligere. Bakgrunnen for "dokumentprosjektet" er at Norlam kom til kunnskap om mangelfull dokumentkontroll i etterforskningen, bla at det blir gjort en seleksjon av dokumenter for den endelige saksmappen, som ensidig

understøtter den anklagedes skyld. Regler om påtalestyring, saksredigering og objektivitet må innføres. MIA takket velvillig ja til Norlams prosjektforslag om dette. Basert på det norske systemet for saksredigering og rettspraksis fra EMD ble det utarbeidet en beskrivelse av problemstillingene og et forslag om opprettelse av en arbeidsgruppe. Dette fikk sin tilslutning både fra MIA og GP. Gruppen har kartlagt problemene, fordelt arbeidsoppgaver og sett på mulige nye regler.

Det skal nevnes at innenriksministeren Victor Catan ga ordre om en større gjennomgang av behandlingen av dokumenter i regi av MIA under henvisninger til problemstillinger tatt opp i vår beskrivelse. Det skal også nevnes at riksadvokaten Valeriu Zubco har forespurt Norlam om vi kan bidra til å bedre samarbeidet mellom påtalemyndigheten og MIA (som organiserer politiet). Dokumentprosjektet vil således kunne være starten på en rekke samarbeidsprosjekter, ikke bare opp mot MIA men også i brytningsfeltet påtale og politi (best prosecutor and police interaction).

Etter vår henvendelse høsten 2010 besluttet riksadvokaten å samarbeide med Norlam i et evalueringsprosjekt knyttet til bruken av standardformularer for påtalebeslutninger. Bakgrunnen er at Norlam innførte standardiserte rettsbegjæringer for varetektsfengsling i 2008 og disse har siden da vært i bruk over hele Moldova. På samme tid støttet Norlam innføringen av påtalemyndighetens kompetanse til å utferdige forelegg. Norske forelegg ble skaffet til veie og oversatt. Det er viktig at foreleggene fremstår som en frivillig ordning. Det har videre kommet til vår kunnskap at praktiseringen av rettsbegjæringene for varetektsfengsling ikke er i tråd med vår intensjon. Rettsikkerheten skulle sikres med en tvungen beskrivelse av relevant faktum opp mot lovens vilkår, noe som har sviktet i stor grad. Bruken av formularene både for forelegg og rettsbegjæringer skal gjennomgås med oppfølgende tiltak for nødvendig forbedring av dagens praksis.



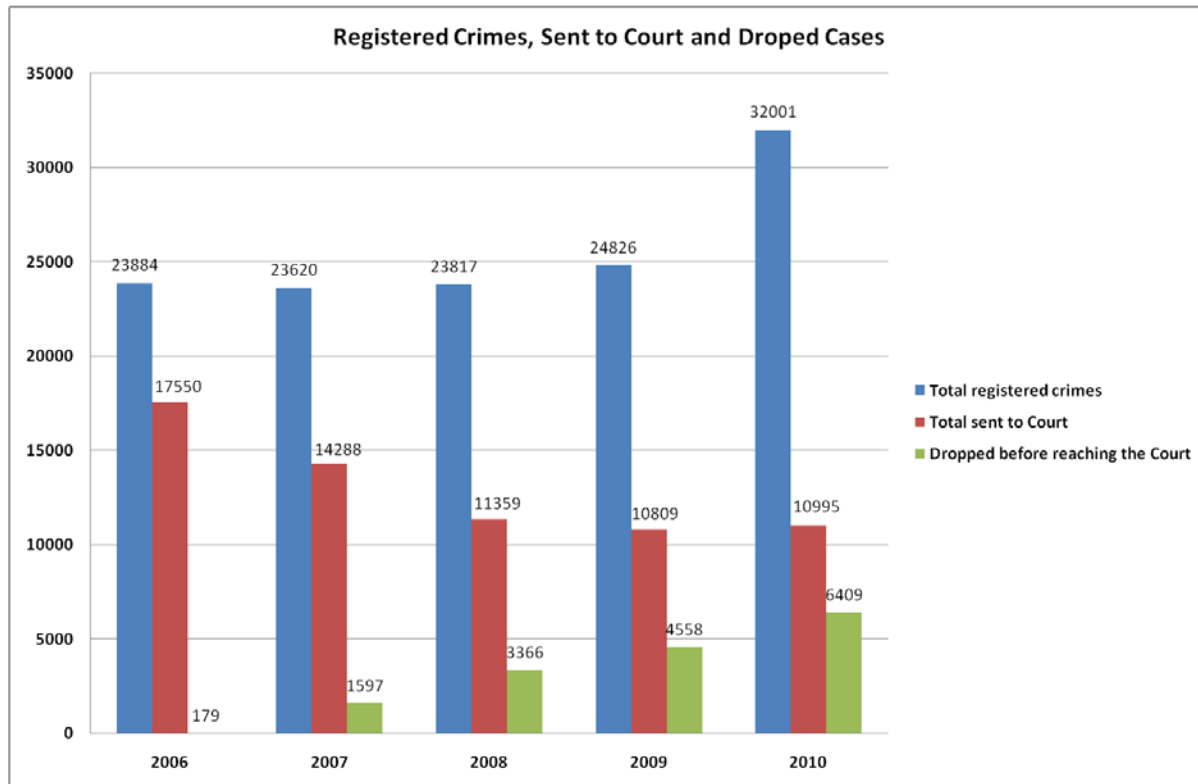
"Training of Trainers" for påtalejurister

Et nytt satsningsområde opp mot påtalemyndigheten i 2010 har vært objektivitet og etikk for påtalemyndigheten i henhold til internasjonale standarder. Innarbeidede tradisjoner i Moldovsk påtalemyndighet må utfordres. Påtalejuristens integritet, rolleforståelse, objektivitet og selvstendighet er alle områder som må forbedres for å møte internasjonale krav til beste praksis og rettferdig rettergang. I felles møter med riksadvokatens kontor har en rekke temaer blitt reist og en arbeidsgruppe blitt etablert. Videre har Norlam holdt 4 seminarer for ca 80 statsadvokater i samarbeid med NIJ og riksadvokaten. Fokus har spesielt vært på etiske hverdags problemer i det praktiske yrkesliv. På gruppemøtet i høst ble vi også invitert til å være høringsinstans til riksadvokatens nye forskrifter om etikk, som er under utarbeidelse.

Det er ingen tradisjon for å anvende straff mot foretak i det Moldovske rettsystemet, selv om hjemmel for dette er innført. Etter tradisjon blir ikke private og offentlige virksomheter vurdert som egne rettssubjekter. Etter forutgående samtaler med NIJ, og etter deres ønske, inngikk Norlam et samarbeid med Den amerikanske ambassaden. Dette resulterte i et en dags seminar for 25 dommere og 25 påtalejurister. Innlegg ble holdt av Norlam, amerikanske påtalejurister og en moldovsk representant fra antikorrupsjonsenheten. Behovet for videre opplæring er påtregende. Det er nedsatt en arbeidsgruppe i samarbeid med riksadvokaten og arbeidet planlegges å forsette.

Aktiviteter:

- Training of trainers, seminar i bruken av varetekt, 5 dager (varetektsprosjektet)
- Seminarer i etikk og objektivitet for påtalemyndigheten, 4 dager
- Deltakelse på mixed seminar, 12 dager
- Deltakelse på dommer seminar, 12 dager
- Rundebordskonferanse, 25 deltakere: Samarbeid mellom påtalemyndigheten og friomsorgen, tilnærmelser til europeiske standarder
- Arrangere og delta i en dags seminar om bruken av rettspraksis i Moldovsk Høyesterett: Norsk høyesterettsdommer foreleser og deler erfaringer med alle høyesterettsdommere i Moldova
- Deltakelse på ett advokatseminar om varetekt i distriktet (Cahul)
- To forelesninger for jusstudentene på ULIM (Det Frie Internasjonale Universitet); Bruken av rettspraksis i Norge og EMD, Uskyltdpresumpsjonen i EMD's praksis
- Utarbeide skriftlig redegjørelse til Høyesterett om varetektsvilkårene etter EMK og nasjonal lovgivning
- Utarbeide Norlams høringsuttalelse om forseelsesstraffer til lovavdelingen i Justisdepartementet
- Utarbeide forslag til avtale mellom påtalemyndigheten og friomsorgen for å sikre friomsorgens selvstendighet i forhold til påtalemyndigheten
- Arbeidsgruppemøter: med riksadvokaten, og med MIA
- Internasjonalt samarbeid: Utarbeide og gjennomføre seminar om foretaksstraff sammen med Den Amerikanske Ambassade. Løpende deltakelse i den internasjonale donorgruppen for reformarbeidet i MIA, under ledelse av UNDP. Informasjonsmøter med EU-delegater, OSCE med mer
- Orienteringsbesøk i første instans domstolene i bydelene Botanica og Ciocana.



Registrerte saker, saker sendt til domstolen, henlagte saker

DOMSTOLENE

Moldova sliter med en rekke grunnleggende svakheter innenfor rettsvesenet:

1. Moldovske domstoler behandler ikke saker i en sammenhengende hovedforhandling, men splitter sakene opp i en rekke mindre rettsmøter. Dette problem er behandlet under overskriften "Sammenhengende rettsforhandlinger".
2. Moldova har ikke tradisjon for bindende prejudikater. Rettskilder er den skrevne lov og dommerens samvittighet. Det er nå, senest ved dom i konstitusjonsdomstolen av 16. april 2010, avklart i nasjonal moldovsk rett at moldovske domstoler er bundet av alle avgjørelser i den europeiske menneskerettsdomstolen i Strasbourg, også avgjørelser som ikke direkte vedrører Moldova. Moldovske domstoler er dermed paradoksalt nok bundet av EMD, men ikke av egen høyesterett.
3. Moldovske domstoler har ikke et effektivt silingssystem for anker til høyere domstoler.
4. Domstolene i Moldova har for små ressurser vedrørende dommere, saksbehandlere, penger og infrastruktur til å behandle innkomne saker på en forsvarlig måte.
5. Det synes å være en bred enighet om at korrupsjon er et problem i moldovske domstoler. Dette er underbygget av en rapport fra The Soros Foundation of Moldova av desember 2010, der det på basis av en meningsmåling heter blant annet at:

"This suggests that half the people going to court in Moldova each year compromise the case in which they are involved by a bribe. This implies a crisis of justice if judges are indeed implicated to the extent suggested by these results."

I den samme rapporten anbefales det at rettsvesenet bør være det primære satsingsområde vedrørende korrupsjon, fordi et korrupsjonsfritt rettsvesen er en forutsetning for å utrydde korrupsjon andre steder.

Kamp mot korrupsjon er en erklært målsetting for den sittende regjering. Justisministeren peker på Georgia som en modell for å bekjempe korrupsjon.

6. Moldova er det landet i Europa som har størst antall domfellelser ved EMD i forhold til folketall, og det er etter Georgia det land i Europa som har flest saker pr. innbygger til behandling ved EMD. En statistikk vedrørende dette er vedlagt årsmeldingen.



Seminar for dommere i National Institute of Justice

For den enkelte dommer er arbeidssituasjonen vanskelig. Arbeidsbelastningen synes i enkelte domstoler å være så stor at det er nødt til å gå ut over kvaliteten på arbeidet. Lønnen er lav, arbeidsforholdene vanskelige og dommerne og domstolene har en lav sosial status, der blant annet mistanker om korrupsjon er belastende. Enkelte dommere har gitt uttrykk for at de ikke føler seg uavhengige, fordi de har en prøvetid på fem år før de blir utnevnt på livstid, og fordi de deretter må avlegge og bestå en prøve hvert tredje år. Det er også vanskelig for moldovske dommere å få oversikt over dommer avsagt av EMD i

Strasbourg, fordi da de gjennomgående ikke behersker engelsk eller fransk. Det siste problemet blir gradvis avhjulpet ved at EMD's dommer i økende grad blir oversatt til rumensk og russisk. Mangelen på "case law" gjør at moldovsk høyesterett ikke får anledning til å innføre EMD's praksis i moldovsk rett på samme måte som i Norge.

Dommerne og domstolene er et vesentlig satsingsområde for Norlam.

I forhold til domstolene har Norlam valgt å satse på seks tiltak:

1. Også i år har Norlam satset på seminarer blant annet for dommere ved National Institute of Justice. Våren 2010 avsluttet Norlam en seminarrekke knyttet til grunnleggende prinsipper i EMK og domsskriving.

Høsten 2010 lanserte Norlam en ny seminarserie for dommere ved NIJ. Etter ønske fra dommerne tar seminarerne for seg praktisk anvendelse av EMD's dommer i moldovsk rett med hovedvekt på:

- prejudikater som rettskilde
- praktiske eksempler
- tilgang til dommer fra EMD på russisk og rumensk på internett
- nasjonalt effektivt botemiddel ("effective remedy") i medhold av EMK art. 14.

Den nye seminarrekken har fått god mottagelse og vil bli fortsatt inn i 2010.

Det ble i tillegg avholdt seks "mixed-seminarer" på NIJ for dommere, påtalejurister og advokater. Også for "mixed-seminarene" ble det lansert en ny seminarserie høsten 2010. Disse seminarerne er nærmere omtalt under kapittelet Advokater.

2. Sammenhengende rettsforhandlinger er på lang sikt kanskje det viktigste prosjektet for å sikre rettsikkerhet og effektivitet i domstolene. Prosjektet er omtalt under eget kapittel.

3. Norlam fikk i 2010 henvendelse fra moldovsk høyesterett om å arrangere et seminar for strafferettsavdelingen i høyesterett om "case law". Norlam hadde på dette tidspunkt allerede begynt å arbeide med spørsmålet, og henvendelsen ble fulgt opp innenfor et større prosjekt, som også omfatter siling av anker.

Norlam argumenterer nå konsekvent for prejudikatslæren ved alle seminarer for dommere, påtalejurister og advokater, samt ved forelesninger på universitetet.

I september 2010 ble det arrangert et eget "work-shop" om "case law" på NIJ med diskusjon mellom dommerne ved Frostating lagmannsrett og moldovske dommere.



"Workshop" mellom moldovske dommere og Frostating Lagmannsrett

I oktober 2010 holdt høyesterettsdommer Karin Bruzelius foredrag for moldovsk høyesterett om "case law" og siling. Etter henvendelse fra moldovsk høyesterett ble foredraget utvidet til å omfatte også dommere for sivilrettsavdelingen. Foredraget var meget vellykket.

4. På oppdrag fra moldovsk høyesterett har Norlam utarbeidet en redegjørelse om vilkår for varetekt i samsvar med de standarder som gjelder etter norsk Høyesteretts praksis og EMD's praksis. I redegjørelsen er det også skissert mulige løsninger for Moldova. Norlam har kunnskap om at denne redegjørelse er gjort kjent for moldovske dommere, og at

den har medført en endret praksis, i det minste ved enkelte domstoler.



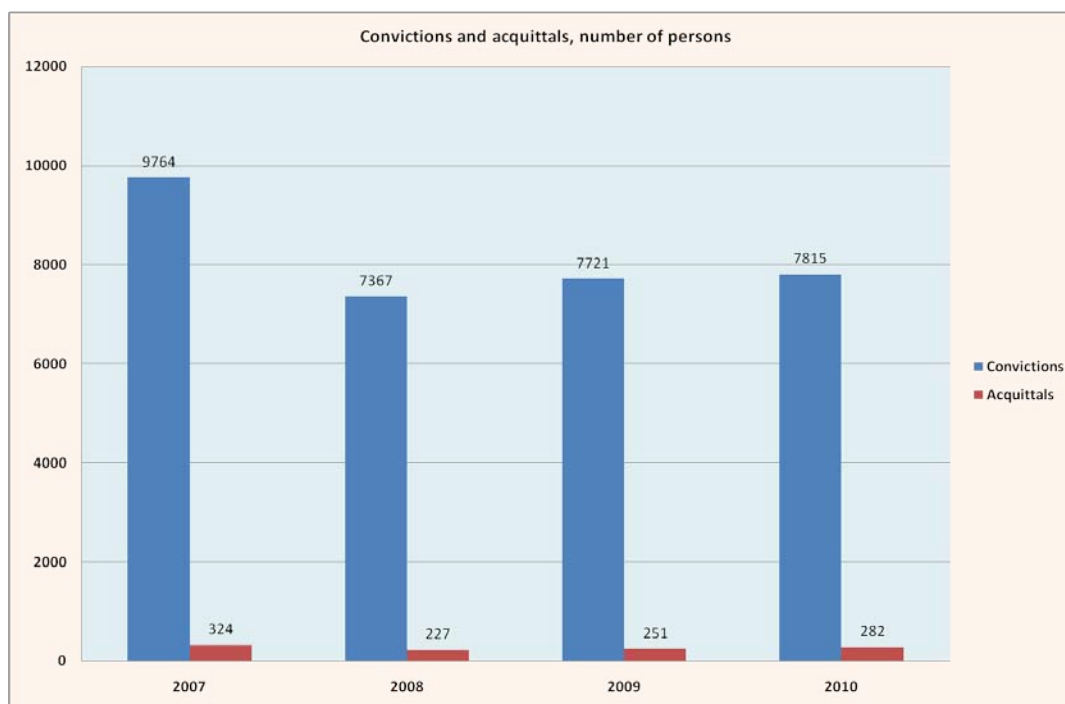
Karin Bruzelius holder foredrag for moldovsk høyesterett

5. Norlam har gjennomført besøk ved tre domstoler i Chisinau. Besøkene har gitt innsikt i moldovske dommers hverdag, og muliggjort uhytidelige samtaler med moldovske dommere. Slike besøk vil bli fulgt opp i 2011.
6. Norlam har fremmet to lovforslag til lovavdelingen i Justisdepartementet. Det ene forslaget gjelder endring av straffeprosessloven art. 307 og 308, og innebærer at påtalemyndigheten som hovedregel må legge frem alle relevante dokumenter til domstolen og forsvareren

ved begjæring om varetektsfengsling. Det andre forslaget gjelder utvidet adgang for moldovske domstoler til å benytte redusert straff effektivt nasjonalt botemidler ved urimelig lang saksbehandlingstid.

Aktiviteter 2010:

- seks to-dagers dommerseminarer
- seks to-dagers "mixed-seminarer"
- "workshop" case-law: Frostating lagmannsrett og moldovske dommere
- foredrag for moldovsk høyesterett om "case-law" og siling
- utredning om standarder for varetektsfengsling etter norsk og europeisk rett til moldovsk høyesterett
- tre domstolsbesøk
- utarbeiding av skriftlige retningslinjer til prosjektet sammenhengende rettsforhandlinger, og igangsetting og oppfølging av prosjektet
- fremmet to forslag om lovendringer til Justisdepartementets lovavdeling.



Domfellelser og frifinnelser

ADVOKATER



Advokatseminar. Norlam sammen med leder av advokatforeningen G. Amihalachioaie og A. Barbaneagra

Det har vært et viktig år for forsvarerstanden i Moldova. Justisminister Alexandru Tanase initierte høsten 2009 en fullstendig gjennomgang av advokatloven. Norlam ble invitert personlig av justisministeren til å delta aktivt i dette arbeidet gjennom deltakelse i en arbeidsgruppe i regi av Justisdepartementet. Etter fortsatt arbeid med advokatloven utover våren og sommeren, trådte den i kraft 3. august 2010. Vedtagelsen av den nye advokatloven har skapt store strukturelle endringer innen oppbygningen av advokatforeningen og en mer omfattende regulering av advokaters rettigheter og plikter. Advokatforeningen er nå delt i fem Bar Unions, og en rekke rettigheter og plikter er overført til dem på regionalt plan. Administrativt er disse fem kontorene underlagt et hovedkontor i Chisinau.

Flere omfattende endringer er inntatt i loven, blant annet et obligatorisk krav til etterutdanning med 80 timer over to år i likhet med dommere og påtalejurister. Det har tidligere ikke eksistert et etterutdanningskrav for advokater. Norlam var positiv til endringen, men anbefalte at man burde etablere et utdanningstilbud for advokatene før man innførte kravet i loven. Dette ble vi ikke hørt med. Norlam deltok på en konferanse i regi av Europarådet i mai 2010 som gjaldt etterutdanning for advokater. Advokatforeningen ble oppfordret direkte til å sette i gang arbeidet med å tilrettelegge for et etterutdanningstilbud til advokatene når loven trådte i kraft. Norlams seminarer ble fra

sommeren 2010 godkjent som etterutdanning for advokater.

En annen inngripende endring er at kun advokater skal kunne representere partene i sivile saker. Moldova har hatt en lignende ordning som i Norge, hvor man kan prosedere egen sak, evt. la seg bistå av en annen egnet person. Etter lovendringen, kan kun benytte advokat dersom man ønsker bistand. Norlams innsigelse var at man ikke burde kreve at det var obligatorisk med advokatbistand dersom man ikke ønsket å prosedere saken selv. Særlig fordi dette kunne redusere "access to justice", blant annet fordi økonomiske forhold ville medføre at en stor del av befolkningen da ville være forhindret i å føre saker for retten. Videre er det per i dag ikke tilstrekkelig mange advokater i Moldova til å kunne håndtere de sivile sakene. Etter at lovendringene trådte i kraft, ble det diskutert hvorvidt denne endringen var i strid med den moldovske grunnloven. Ved utgangen av 2010 lå saken til vurdering ved the Constitutional Court.

Forsvarsadvokatene i Moldova bringer i stigende grad saker inn for menneskerettsdomstolen i Strasbourg. Ved utgangen av 2010 hadde Moldova 3800 saker til behandling i EMD. Ved utgangen av 2009 var tallet 3350. Vi opplever en stadig større innsikt og forståelse av bruken av EMK blant moldovske forsvarsadvokater, og det synes i sterkere grad som om deres kontinuerlige innsats belønnes ved at de to øvrige profesjonene nå innser at de må sette seg inn i og bruke EMK og EMD-avgjørelser i det daglige.

Prosjekter

I februar ble Norlam kontaktet av lederen for the Law Centre for Lawyers, Mr. Barbaneagra (tidligere justisminister i Moldova 1990-1994). Han ønsket et samarbeid på flere felt, økonomisk bistand til utgivelse av et kompendium med nyttige formularer for advokater, samt samarbeid knyttet til seminarer for advokater og

advokatfullmektiger. I forhold til det førstnevnte anbefalte vi dem å søke støtte ved den norske ambassadens småfondprosjekt, hvilket de senere ble innvilget. Vi inngikk et direkte samarbeid med the Law Centre for Lawyers og i løpet av 2010 ble det avholdt seks seminarer for til sammen i underkant av 200 advokater og advokatfullmektiger om temaet varetekt. Seminarene ble holdt i Chisinau, i Cahul i sør og i Balti i nord. Barbaneagra uttrykte i desember 2010 at han ønsket å fortsette samarbeidet.



Seminar for advokater og advokatfullmektiger

Et av hovedtemaene for advokater i 2010 har vært tilgang til dokumenter i varetektssaker. Ifølge den moldovske straffeprosessloven trenger påtalemyndigheten kun å oversende dokumenter til retten som underbygger fengsling, "supporting materials". Dette medfører en situasjon hvor det åpenbart ikke foreligger equality of arms mellom partene, og Norlam mener at dette er i strid med EMK. Problemet har vært tema både på mixed seminarer, training for trainers for prosecutors, etikkseminarer for påtalemyndigheten, samt at vi har oversendt en uttalelse til lovavdelingen i MoJ med forslag til lovendringer. Temaet har også vært diskutert med Amnesty advokater og Norlam har bidratt med en artikkel til advokat Turcans advokatnettverk på 400 advokater, samt til advokatbladet.

To advokatprosjekter har blitt foreslått i løpet av høsten 2010. Det første er et pilotprosjekt knyttet til training for trainers for advokater. Det andre er en ressursgruppe med håndplukkede ressurssterke advokater, hvor tanken er å kartlegge hovedproblemer for advokatstanden og løse disse, for eksempel ved forslag til lovendringer eller endringer i praksis.

Møtevirksomhet har omfattet advokater og leder av advokatforeningen knyttet til prosjekt "sammenhengende rettsforhandlinger", advokater ved Institute for Penal Reform, ABAROLI (the American Bar Association Rule of Law Initiative), advokater ved the Public Defenders Office, UNICEF, samt flere andre praktiserende forsvarsadvokater. Under et møte med advokatfirmaet Promo-Lex, fikk Norlam en forespørsel om å holde seminarer for advokater i Transnistria. Dette ble ansett å ligge utenfor vårt mandat, men kan være aktuelt på et senere tidspunkt.

Videre har Norlam deltatt på to ulike round table seminarer vedrørende advokatstanden arrangert av Europarådet og ABAROLI.

Norlam har i 2010 bidratt med to artikler til advokatbladet "Advocatul Popurului".

Aktiviteter:

- Seks seminarer om varetekt for knapt 200 advokater og advokatfullmektiger
- Seks mixed-seminarer på National Institute of Justice
- En forelesning om menneskerettigheter på ULIM
- Foredrag for Amnesty International om likestilling i Norge
- Avgitt uttalelser om den nye advokatloven
- Deltagelse i prosjektet sammenhengende rettsforhandlinger
- To artikler i advokatbladet "Avocatul Popurului".

MIXED SEMINARER



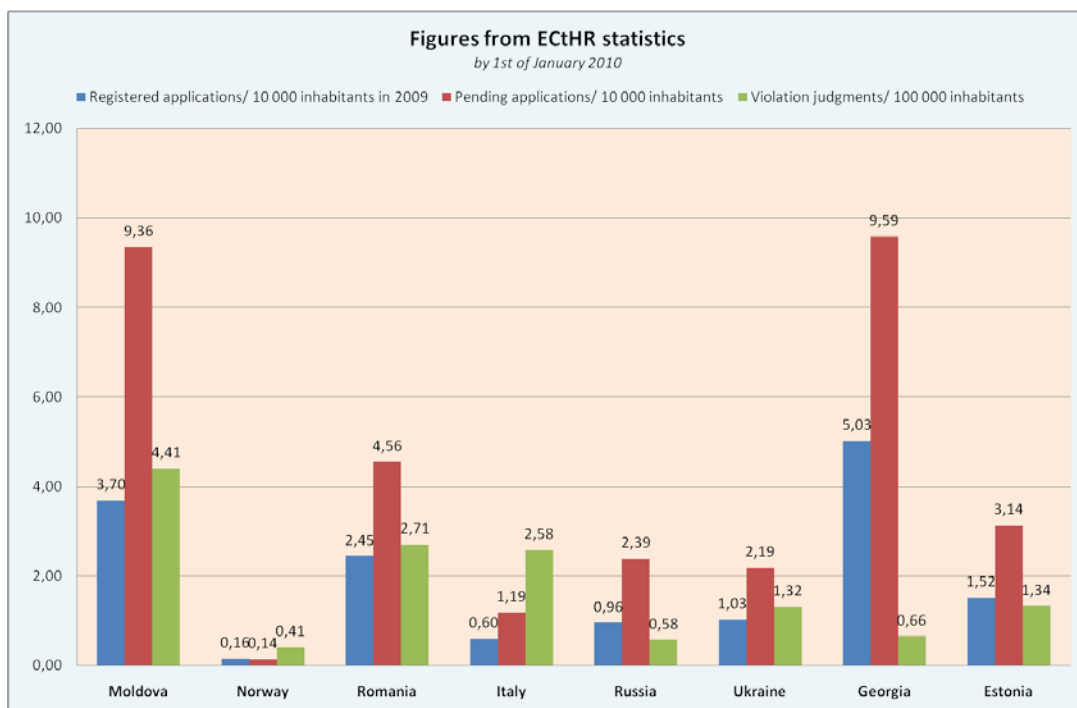
Mixed seminar for judges, prosecutors and defense lawyers in NIJ

I løpet av året har det blitt avholdt seks mixed seminarer hvor dommere, påtalejurister og forsvarsadvokater deltar på lik linje. Vi opplevde at et par dommere hadde motforestillinger i forhold til at advokater fikk være til stede på seminarene og "ha tilgang til" dommerne. Etter et møte med Mr. Visternicean, leder av the Superior Council of Magistrates, hvor også Mrs. Fistican, leder av NIJ, var til stede, ble det avgjort at seminarene skulle fortsette.

De anonymiserte tilbakemeldingene vi får etter seminarene viser at disse blir svært godt mottatt av våre moldovske samarbeidspartnere. Fortsatt fremheves seminarene som de eneste fora hvor alle tre profesjonene kan møtes til diskusjon. Særlig blir den tverrfaglige tilnærmingen Norlam legger opp til trukket fram og vi opplever at deltakerne gjennomgående utviser respekt overfor sine kollegaer under seminarene selv om temperaturen til tider er høy.

Som vanlig må advokatene selv melde sin interesse til seminarene, siden de til nå ikke har hatt krav om obligatorisk etterutdanning. Vi opplevde likevel stor pågang både våren og høsten 2010, ved at samtlige tre seminarer i hvert semester ble fulltegnet etter en annonsering.

Nytt av året var at flere dommere selv tok kontakt med NIJ og meldte seg på mixed seminarene. Dette gjaldt ca. 20 dommere, hvilket innebærer en klar positiv endring med tanke på oppslutningen rundt seminarene.



Registrerte saker, saker til behandling og konstaterte brudd ved EMD for Moldova og enkelte andre stater

FRIMSORGEN

Norlam har tidligere år lagt ned en betydelig innsats i friomsorgen i Moldova. Det har vært medvirkende til at friomsorgen siden oppstarten i 2007 har hatt en svært rask utvikling både faglig, organisatorisk og hva angår omfanget av arbeidsoppgaver.

Under tverrfaglige seminarer i 2008 så Norlam at påtalemyndigheten i stor grad misforsto friomsorgens rolle og funksjon. Det ble tydelig at dette burde gripes fatt i og våren 2010 arrangerte Norlam møte mellom friomsorgen og påtalemyndigheten hvor temaet ble diskutert. Det ble der enighet om å utarbeide en avklaringsavtale. Moldovske myndigheter engasjerte seg sterkt i temaet med deltakelse under møtet av både vise-justisminister og assisterende riksadvokat.



"Round table" om samarbeid mellom påtalemyndigheten og friomsorgen

Videre ble det under den internasjonale friomsorgskonferansen i 2009 enighet om at Norlam, Moldova og Latvia skulle samarbeide om fagutvikling innen friomsorgen. Som et resultat av dette deltok Norlam i planleggingen og gjennomføringen av et 1 ukes kurs i april 2010, hvor 2 representanter fra friomsorgen i Latvia ga opplæring til moldovske friomsorgsmedarbeidere. Opplæringen var knyttet opp mot "Motivasjon for endring" – et kognitivt program for unge med fokus på positiv endringsstrategi.

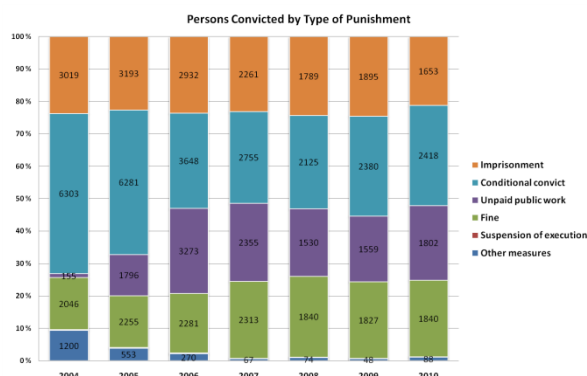


Samarbeidprosjekt mellom Norlam og representanter for latvisk friomsorg

I andre halvdel av 2010 har imidlertid Norlams aktivitet opp mot friomsorgen vært redusert som følge av flere forskjellige forhold:

- For det første ba friomsorgen selv i slutten av 2009 om en reduksjon i aktivitetene da friomsorgen hadde behov for å integrere de faglige innspill den hadde mottatt fra Norlam og andre aktører. I tillegg trengte de en periode å fokusere mer på daglig drift enn fagutvikling;
- I midten av juli 2010 avsluttet Willy Giil, friomsorgens representant i teamet, sitt oppdrag i Moldova. Etter dette var Norlam – grunnet daværende budsjettsituasjon – uten friomsorgsrepresentant frem til begynnelsen av november 2010;
- Med virkning fra 15. september 2010 ble det overordnede ansvaret for friomsorgen overført fra the Enforcement Department til Department of Penitentiary Institutions i det moldovske Justisdepartementet. Dette var en stor omorganisering av friomsorgens plassering innen rettsvesenet, noe som skapte ytterligere utsettelse av aktiviteter, blant annet i påvente av nye tilsettelser. Man har nå fått en modell som er nærmere den norske med felles ledelse for friomsorg og fengsel;

- Endelig har friomsorgen vært engasjert i samarbeidet som fulgte Twinning-prosjektet med Tyskland og Nederland.



Domfelte fordelt på typer straffesanksjoner

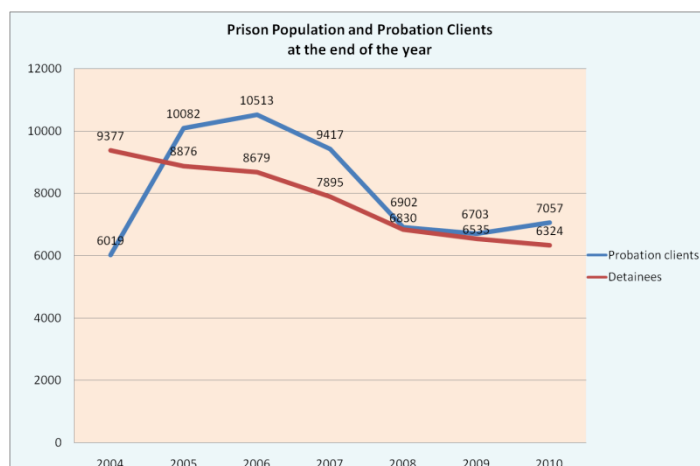
I november 2010 ble samarbeidet gjenopptatt mellom Norlam og friomsorgen, nå ved ny friomsorgsleder (Mr. Igor Cepera). Etter noen avklarende møter ble det på slutten av 2010 tatt felles beslutninger om hva som blir innsatsområdene for tiden som kommer. Det er som følger:

- Det er inngått skriftlig avtale om slutføring av arbeidet med manualen *Good Probation Work* for friomsorgen. Norlam, friomsorgen og Institute for Penale Reform vil i samarbeid fullføre dette i første halvdel av 2011;
- Det skal arbeides med å etablere forståelse for friomsorgens uavhengighet fra påtalemyndigheten;
- Training of trainers i friomsorgen skal få en revitalisering og videreutvikling;
- Resosialisering av tidligere innsatte. Dette er et prosjekt knyttet opp mot samarbeidet fengsel/friomsorg, og hvordan tilrettelegge for best mulig prøveløslatelse;
- Dette er alle tidligere planlagte prosjekter som grunnet det ovenfor nevnte har stoppet noe opp. Imidlertid er det bra for Norlam å se at de tidligere utvalgte prosjektene har en slik betydning for moldovske myndigheter at til tross for omorganisering og lederskifte så vurderes prosjektene som svært betydningsfulle;
- Endelig har Norlam i 2010 bistått friomsorgen med informasjon om elektroniske saksbehandlingssystemer,

klientjournaler og regelverk for slike. Dette er et område friomsorgen selv opplever som svært viktig å få forbedret. Enhver troverdig straffegjennomføring må kunne fremvise notoritet i den konkrete sak og i tillegg ha tilgjengelige statistiske opplysninger. Det skal arbeides videre med dette ut over i 2011.

Aktiviteter

- ◆ Norlam arrangerte våren 2010 møte om friomsorgens uavhengige rolle med deltakelse fra vise-justisminister og assisterende riksadvokat
- ◆ Norlam var medarrangør til et kurs i fagutvikling for friomsorgsmedarbeidere i april 2010.
- ◆ Det ble på sommeren undertegnet en bilateral avtale mellom Moldova og Romania om samarbeid på friomsorgens område. Norlam ble av myndighetene invitert inn i utarbeidelsen av denne avtalen
- ◆ Orienteringer om det norske Kompis kif (det elektroniske klientbehandler-systemet for friomsorgen), informasjon om norske regler for klientjournaler og gjeldende anbefalinger fra Europarådet
- ◆ Avklaringer rundt hvilken fremtidig innsats Norlam skal yte i det revitaliserte samarbeidet mellom Norlam og moldovsk friomsorg.



Antall innsatte i fengsel og friomsorgsklienter pr. 31. desember

FENGSEL

Etter Norlams oppstart i 2007 og gjennom godt samarbeid har vi opparbeidet oss stor respekt og høy tillit i fengselsetaten og DIP (The Penitentiary Institutions Department). Ved alle henvendelser får vi raske tilbakemeldinger, det være seg et endelig svar eller midlertidig svar med informasjon om når tid endelig svar vil foreligge. Både toppledelse, Moldovas fengselsskole (The Training Centre) og fengselsdirektører oppleves som reelt engasjerte i forhold til tilnærming til europeisk standard. Det gjelder både rent bygningsmessig og innhold i straffegjennomføringen.

Gjennom hele året er det jevnlig avholdt samarbeidsmøter med ledelsen i DIP og i sommer ble det fra DIP sin side ønsket pause i forhold til seminar høsten 2010. Noe av forklaringen kan ha sammenheng med kvartalsrapporten fra det tyske "Twinningprosjektet" som Norlam fikk tilsendt midt i januar 2011. Fra rapporten kan vi lese en god del seminaraktivitet både mot fengsel og fromsorg, det var en aktivitet vi var uvitende om

På høsten satset Norlam på å se på klagebehandling av saker i DIP og saker på de fengslene som ble besøkt. Ca 35% av klagen til DIP gjelder ønske om overføring til fengsel nærmere hjemsted, men lovverket er slik at retten har det avgjørende ord i forhold til fengselsoverføringer. DIP har ved flere anledninger gitt uttrykk at de burde hatt videre fullmakter til å plassere innsatte i det fengsel de mener er riktig.

I slutten av første tertial og starten av andre tertial brukte Norlam i samarbeid med DIP mye tid på planleggingen av fengselskonferansen som ble arrangert 2. juni 2010. Tittelen på konferansen var *"Criminal Policy and Prison Reform in the Republic of Moldova – New Approaches"*. Departementsråd Morten Ruud holdt innledningsforedraget og snakket om den norske fengselspolitikken. Øvrige innlegg gikk

på utviklingen av fengselspolitikken i Europa, Romania og Moldova.



Internasjonal fengselskonferanse

I tillegg til norske og moldovske foredragsholdere, var også en foredragsholder fra Romania til stede. Hovedhensikten med konferansen var å sette Moldovas fengselsvesen mer på den politiske dagsorden, noe vi mener vi lyktes med gjennom mediedekningen konferansen fikk. DIP – ledelsen gav også uttrykk for å være godt fornøyd med konferansen.

Norlam avtalte med DIP at det ble opprettet en arbeidsgruppe med deltagelse av Norlam som skulle jobbe videre med en del av diskusjonene og innspillene som kom frem under konferansen. Dette var et langsiktig prosjekt som skulle startes høsten 2010. Norlam henvendte seg skriftlig til DIP høsten 2010, men DIP ønsket prosjektet utsatt pga at fromsorgen gjennom beslutning av justisminister ble underlagt DIP fra 15.sept 2010. Intern omorganisering i DIP medførte betydelig merarbeid. Dette vil bli fulgt opp av Norlam i 2011.

Etter sterkt ønske fra DIP ble det i slutten av mars 2010 gjennomført en studietur til fengselsskolen i Romania - *The National Correctional Officer Training School i Tirgu Ocna*. Deltagere fra Norlam var Head of Mission og fengselsrepresentanten, fra DIP deltok 4 ledere og 5 lærere fra fengselsskolen.

Programmet for turen var allsidig og innbefattet orientering om fengselsskolen i tillegg til tre fengselsbesøk. Turen gav inspirasjon for både for Norlam og de moldovske deltakerene.

Kort tid etter turen utarbeidet ledelsen i fengselsvesenet og representanter fra fengselsskolen flere punkt man ønsker å jobbe videre med. Det viktigste prosjektet var heving av undervisningsstandarden ved den moldovske fengselsskolen og utvide utdanningen til 6 mnd.

I 2009 og hele 2010 har det blitt gjennomført en betydelig bygningsmessig renovering av fengselsskolen og der er nå moderne og lyse undervisningslokaler. De fortsetter med ytterligere oppussing av innkvarteringsforholdene.

Norlams Exitplaner inneholder prosjektplaner for heving av kompetansen for Moldovas fengselsskole. Direktør for internasjonalt samarbeid i KSF, Harald Føsker og konst. direktør for KRUS Hilde Lundebjerg besøkte Chisinau i juli og hadde sammen med Norlam møte med DIP – ledelsen. Resultatet ble at Norlam og KRUS i ettertid har inngått en avtale om samarbeid om heving av kvaliteten på undervisningen ved Moldovas fengselsskole. Oppstart av prosjektet er planlagt til januar 2011.



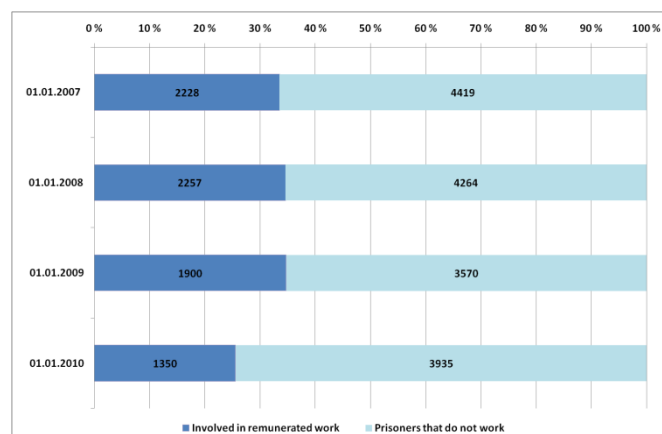
Besøk på fengselsskolen sammen med Tor Grindaker fra KRUS

Administrasjonssjef på KRUS, Tor Grindaker gjennomførte et besøk til Chisinau i november

2010 og fikk besøkt den moldovske fengselsskolen og fikk en del generell informasjon både fra DIP og på fengselsskolen.

Norlam ønsket å starte arbeidsgruppen tidlig i desember, men DIP var svært opptatt og arbeidsgruppen starter rett etter nyttår. 22.12.2010 ble det inngått avtale mellom Norlam og DIP om hvordan gjennomføre samarbeidet.

Norlam og fengselsledelsen i Moldova har store forventninger til utviklingen av fengselsskolen som på sikt vil kunne bidra til en utvidelse av grunnopplæringen fra 3 til 6 mnd som vil gi en varig forbedring i forhold til etatsutdannelse.

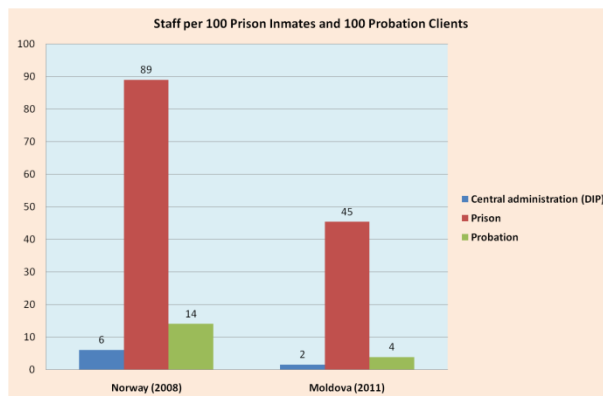


Antall insatte i betalt arbeid

Gjennom året er det gjennomført totalt 9 fengselsbesøk. Ved alle fengsler foregår det bygningsmessige utbedringer, men det er fortsatt en lang vei å gå. Flere fengsler har lagt vekt på å pusse opp besøksavdelingene. Den største utfordringen er imidlertid aktivisering av innsatte. Alt for få innsatte får arbeid eller utdanningstilbud, ved et av fengslene med 600 innsatte var det ikke undervisningstilbud i det hele tatt og bare 60 - 70 innsatte hadde arbeidstilbud. Når vi går rundt i fengslene og snakker med innsatte oppleves det å være en avslappet atmosfære mellom ansatte og innsatte. Innsatte snakker åpent og fritt og kommer med forslag til forbedringer.

Under alle fengselsbesøk etterspør vi og ser på soningsplaner. Alle innsatte har soningsplan og

hver 2. el. 3. mnd blir den gjennomgått sammen med innsatte og der gjøres noteringer. Det er imidlertid ikke en kontaktbetjentoppgave som i Norge, det er en leder som har ansvar for soningsplanen for en gruppe på 60 – 100 innsatte.



Ansatte pr 100 innsatte i fengsel og pr 100 personer underlagt fromsorg

Vi har også prøvd å få innblikk i saksbehandlingsprosedyrer, det er store forskjeller på antall klagesaker pr innsatt fra ulike fengsel. Om det har sammenheng med lokal leders evne til å løse sakene lokalt, er vanskelig å finne ut av for alle skriftlige henvendelser blir registrert som klage selv om det bare er et spørsmål av mer praktisk karakter.

Aktiviteter:

- Det er gjennomført 3 x 3 dagers seminar med Deputy Governors, der hovedfokus var lederutvikling, mediahåndtering og konflikthåndtering på alle nivå. Seminarene tilsvarer tidligere gjennomførte seminarer for Governors
- Deltatt på seminar for fengselsdirektører arrangert av DIP og Europarådet – ledelse, kommunikasjon og mediahåndtering
- Arrangert studietur til Fengselsskolen i Romania
- Hel dags møte med 12 psykologer ang. forslag til registreringsskjema ved innsettelse
- 1 dags fengselskonferanse (omtalt tidligere)
- Gjennomført 3 x 3 dagers seminar med "training of trainers". Seminaret var i samarbeid med Romanias fengselsskole,

tema var "Human Rights" og europeiske fengselsregler, ulike undervisningsmetoder ble også presentert

- Norlam og KRUS har inngått samarbeidsavtale om heving av kvaliteten på undervisningen ved Moldovas fengselsskole
- Norlam og DIP har inngått samarbeidsavtale om hvordan samarbeide om bistand til Moldovas Fengselsskole
- Gjennom 2010 har Norlam gjennomført 9 fengselsbesøk
- For fjerde år på rad har Norlam spandert kake på kvinnefengselet Rusca i forbindelse med julefeiringen. Både innsatte og ansatte uttrykker stor takknemmelighet for dette.
-



"Training of trainers" – seminar for moldovske instruktører om menneskerettigheter

Norlam har videre i 2010 fulgt opp tidligere gjennomførte prosjekt:

Noe av det første Norlam startet med var å innarbeide soningsplaner i fengslene i Moldova – det er hyggelig å se at alle fengsel har innført og bruker soningsplaner, selv om det ikke brukes etter norsk mønster.

Norlam var i 2008/2009 pådriver for oppstart av skrivekurs for traumebehandling på kvinnefengselet. Der har det hele tiden i etterkant vært gjennomført skrivekurs av psykologen, som mener at svært mange av deltagerne har stort utbytte av den type skrivekurs. I 2010 har det blitt gjennomført 4 skrivekurs og de ønsker å fortsette med det.

FORELESNINGER PÅ UNIVERSITET I CHISINAU



Knut foreleser om uskyldspresumsjonen

Norlams norske medlemmer har i også i 2010 holdt forelesninger for juridiske studenter ved det frie internasjonale universitetet i Chisinau (ULIM). Det var universitetet som tok initiativet til forelesningene.

Tema for forelesningene var:

- The presumption of innocence as defined and applied by ECtHR.
 - Round table: How does the ECHR and the jurisprudence change the legal method in Moldova.
- Forelesningene hadde god deltagelse og ble godt mottatt. ULIM han bedt Norlam om å fortsette forelesningene i 2011. Norlam vil følge opp dette, og eventuelt også tilby forelesninger ved State University, så langt kapasiteten rekker.
- The European Convention on Human Rights: The Court of Human Rights in Strasbourg is closer than you think.
 - Equality of arms. The European standard. Is the defendant and the defense lawyer given equal terms with the prosecutor before Moldovan courts?
 - Judicial precedents. Application of ECtHR judgments and Moldovan Supreme Court decisions in Moldovan courts.



Engasjert diskusjon om prejudikater

WILLY GIIL HEDRET



Willy Giil mottar medaljen fra Vadim Cojocaru

Willy Giil fikk den 8. juli 2010 overrakt den moldovske ordenen Cross for Merits category II. Utdeling av ordenen var signert av justisminister Alexandru Tanase.

I begrunnelsen for utdelingen av ordenen het det, i engelsk oversettelse:

“The aspiration of the prison system of the Ministry of Justice of the Republic of Moldova to modernization and aligning to international standards as regards detention of prisoners and accepting the European vector attributes to the prison staff new obligations and attitudes on the implementation of reforms in prison management.

Moldovan prison system’s efforts in modernizing and adjusting to international standards regarding detention is supported by the Norwegian Mission of Rule of Law Advisers to Moldova, which sets the main emphasis on the institutional management and capacity, objectives that can be reached by

strengthening the capacity of prison staff, improving of the current professional level, as well as developing new skills needed for a more efficient activity in the system.

Coming to the Republic of Moldova in November 2007 as Rule of Law Adviser, and in April 2009 becoming Head of Mission, Mr. Willy Giil channelled his efforts towards offering assistance in building competence in the justice field and legal professions in order to increase the efficiency of the institutions guaranteeing human rights and rule of law, according to the European integration objectives of the Republic of Moldova.

Due to the fruitful cooperation with the “NORLAM” Mission, the Department of Penitentiary Institutions managed to organize a range of trainings for the prison staff, on various topics, among which the following can be mentioned: management of the organisation, leadership, management of change, management of conflicts and methods of solving conflicts, human resources management, techniques and methods of writing projects, training of trainers in the field of human rights.

Taking into account the fact that training the prison staff represents an important activity in developing and reforming the system, and this was possible with “NORLAM” Mission’s support, Mr. Willy Giil deserves to be awarded the Cross “For merits” category II. “

Utdelingen er en personlig honnør til Willy Giil for flere års arbeid i Moldova. Vi ser den også som en anerkjennelse av det arbeide Norlam har lagt ned i Moldova siden 2007.

RESULTATER

Norlam har i 2010 arbeidet innenfor Memorandum of Understanding av 3. mai 2010, som er fornyet sommeren 2010. Som styringsverktøy har Norlam videre brukt "Exitplanene av 19. august 2009 og fortløpende utarbeide prosjektplaner.

Norlams arbeid i Moldova er imidlertid dynamisk. Endrede forhold i, og ny kunnskap om moldovsk justissektor, endret politisk situasjon og endringer hos øvrige internasjonale aktører skaper nye muligheter og krever nytenking. Norlam har lagt betydelig vekt på å kartlegge og ta hensyn til slike endringer.

Ved beskrivelsen av hva som er oppnådd, står vi overfor det dilemmaet at mange resultater er vanskelige å måle. Det kan for eksempel reises spørsmål om utførte aktiviteter er resultater i seg selv, for eksempel om en seminarserie kan sies å være et resultat, uten sikker bekreftelse på om at den faktisk har ført til kompetanseheving av deltakerne.

Vi velger i denne årsrapporten å beskrive resultatene i tre deler:

1. En beskrivelse av årets aktiviteter og begivenheter innenfor de enkelte arbeidsområder, der vi avslutningsvis innenfor det enkelte felt beskriver vår opplevelse av effekten av det som er gjort;
2. En oversikt over henvendelser og kommentarer fra moldovske og internasjonale institusjoner som kan gi innblikk i Norlams posisjon og graden av tillit Norlam har i Moldova;
3. En analyse av statistiske data.

Aktiviteter og begivenheter

Lovarbeid

- Høringsinstans for reformer i advokatloven
- Høringsinstans for lover om innføring av effektive nasjonale botemidler på

menneskerettighetsbrudd (for å hindre domfellelser i EMD)

- Høringsinstans for reformer i loven om Contravention Code (lov om forseelser)
- Norlam har foreslått lovfestet rett til dokumentinnsyn for dommere og advokater i saker om varetekt

Norlams kommentarer til advokatloven er delvis tatt til følge. Norlams øvrige høringer er fremdeles i lovgivningsprosessen, og resultatene av våre innspill vites ikke før lovene foreligger.

Sammenhengende rettsforhandlinger:

- avholdt to møter i styringsgruppen
- avholdt åtte møter i arbeidsgruppen, der det blant annet ble utarbeidet retningslinjer
- Igangsatt pilotprosjekt ved Buiucani Court
- monitorert rettsmøter i samarbeid med OSSE
- evaluert resultatet av pilotprosjektet sammen med det moldovske Justisdepartementet

Kommentar: Pilotprosjektet har ikke virket etter sin hensikt og aktørene har ikke fulgt de oppsatte retningslinjer. Prosjektet har synliggjort grunnleggende strukturelle feil i utviklingen av straffesaker, særlig knyttet til stevning av deltakere på rettsmøtet. Prosjektet vil fortsette i en endret form, og vil bli utvidet til å omfatte et nytt prosjekt om stevning til rettssaker. Det er ikke oppnådd varige resultater i 2010.

Tverrfaglig:

Avholdt seks to-dagers mixed-seminarer for ca. 130 dommere, påtalejurister og forsvarsadvokater, hvorav tre i nyutviklet seminarserie.

Kommentar: Det har skjedd en påfallende endring i kvaliteten på de dommere,

påtalejurister og forsvarsadvokater som deltar på mixed-seminarer ved NIJ i løpet av 2010. Deltagerne er mer åpne for å anvende EMK og dommer fra EMD. Deltagerne får anledning å utveksle ideer og erfaringer fra de forskjellige yrker, en mulighet som ellers knapt eksisterer.

Påtalemyndigheten:

- Training of trainers, seminar i bruken av varetekt, 5 dager (varetektsprosjektet)
- Seminarer i etikk og objektivitet for påtalemyndigheten, 4 dager
- Deltakelse på blandet seminar for påtale, dommere og advokater, 12 dager
- Rundebordskonferanse, 25 deltakere: Samarbeid mellom påtalemyndigheten og friomsorgen, tilnærmelser til europeiske standarder
- Arbeidsgruppemøter: med riksadvokaten og Innriksdepartementet
- Internasjonalt samarbeid: Utarbeide og gjennomføre seminar om foretaksstraff sammen med Den Amerikanske Ambassade. Løpende deltakelse i den internasjonale donorgruppen for reformarbeidet i MIA, under ledelse av UNDP. Informasjonsmøter med EU-delegater, OSCE med mer.

Kommentarer: Vi opplever at påtalemyndigheten beveger seg i riktig retning, og merker dette både på seminarer og møter/gruppearbeid gjennom 2010. Forståelsen av at menneskerettighetene, slik de tolkes og anvendes av menneskerettighetsdomstolens, skal benyttes på samme måte i Moldova som for andre land, er til stede som en ny erkjennelse. Moldovsk påtalemyndighet har sluttet seg til alle våre initiativer om felles prosjekter, med en aktiv og åpen vilje til forbedringer. Norlams tilstedeværelse i Moldova oppfattes som meget positivt.

Advokater:

- Seks seminarer om varetekt for knapt 200 advokater og advokatfullmektiger

- Seks mixed-seminarer på National Institute of Justice for ca. 130 deltakere
- Foredrag for Amnesty International om likestilling i Norge
- Avgitt uttalelser om den nye advokatloven
- To artikler i advokatbladet "Avocatul Poporului"

Kommentarer: Arbeidet med advokatloven tok mye tid. Selv om ikke alle våre forslag ble vedtatt, har vi fått gjennomslag for en god del synspunkter. Seminarene for advokater/fullmektiger var overtegnet, noe som tidvis skapte problemer med sitteplasser og utstyr for oversettelse. På et mixed-seminar med syv plasser for advokater, fikk vi 31 påmeldinger. Ut fra opplysninger vi får, har advokater begynt å bruke våre argumenter i varetektsaker, og har fått gjennomslag.

Domstolene:

- avholdt seks to-dagers seminarer for ca. 130 dommere ved National Institute of Justice, hvorav tre i nyutviklet seminarserie
- avholdt en rundebordskonferanse mellom Frostating lagmannsrett og moldovske dommere
- arrangert foredrag for moldovsk høyesterett om "case law" og siling av anker ved høyesterettsdommer Karin Bruzelius

Kommentar: Det har skjedd en påfallende endring i kvaliteten på de dommere som deltar på seminarer ved NIJ i løpet av 2010. Dommerne er mer åpne for å anvende EMK og dommer fra EMD.

Moldovske dommere på alle nivåer er nå mer åpne for anvendelse av prejudikater "case-law").

Friomsorgen:

- Norlam arrangerte våren 2010 møte om friomsorgens uavhengige rolle med deltakelse fra vise-justisminister og assisterende riksadvokat

- Norlam var medarrangør til et kurs i fagutvikling for friomsorgsmedarbeidere i april 2010
- Orienteringer om det norske Kompis kif (det elektroniske klientbehandler-systemet for friomsorgen), informasjon om norske regler for klientjournaler og gjeldende anbefalinger fra Europarådet
- Det er gjort avklaringer og tatt beslutninger for innholdet i det videre samarbeidet mellom Norlam og moldovske friomsorgsmyndigheter.

Kommentarer: Friomsorgen har i løpet av 2010 gjennomgått store organisatoriske endringer. Nå som dette er avsluttet er friomsorgen tydelige på at Norlam er en viktig bidragsyter i tiden fremover for faglig og administrativ videreutvikling av den nye friomsorgsorganisasjonen.

Fengsel:

- Gjennomført 3 x 3 dagers seminar Deputy Governors
- Arrangert studietur til fengselsskolen i Romania
- Arrangert fengselskonferanse
- Gjennomført 3 x 3 dagers seminar "trainers of trainers"
- Gjennomført 9 fengselsbesøk
- Undersøkt og konstatert at alle fengsel bruker soningsplan
- Fått bekreftet at skrivekurs på kvinnefengselet er implementert
- Inngått avtale med KRUS om bistand til å utvikle Prison Training Centre i Moldova
- Inngått avtale med DIP om utvikling av Prison Training Centre i Moldova.

Kommentarer: - I forbindelse med seminarene er det gitt hjemmeoppgaver mellom hvert seminar. Samtlige deltagere viste stor iver etter å gjøre hjemmeoppgavene. Gjennom seminarene opplever vi stort engasjement og mange gode diskusjoner.

Fengselsbesøk viser at de fysiske er bedret i betydelig grad. Soningsplanene blir brukt og fulgt opp.

Selv om det er inngått skriftlig avtale med DIP om utviklingsprosjektet for Prison Training Centre, mottar vi blandede signaler fra DIP og er noe i tvil om DIPs engasjement i dette prosjektet.

Annet:

- Avholdt fem foredrag på det frie internasjonale universitetet (ULIM) for i alt ca. 350 studenter
- Deltatt med foredrag på to to-dagers seminarer arrangert av Den amerikanske ambassaden i Chisinau, med tema foretaksstraff og beskyttelse mot forfølgelse og diskriminering
- Deltatt aktivt på flere konferanser om videre utvikling av National Institute of Justice.

Kommentar: Studentene på Ulim er svært interesserte og aktive. De er svært varierende i erfaring og kunnskapsmengde. De beste studentene er faglig meget sterke og tar poengene raskt. Norlams deltagelse på amerikanske seminarer er nyttig fordi arrangørene ikke har innsikt i EMK.

Etter at Europarådet utarbeidet en rapport om NIJ, har verken Europarådet eller EU deltatt i den videre debatten. Norlam har her vært den toneangivende internasjonale aktøren i 2010.

Norlams posisjon i Moldova

Vi har i det følgende samlet en del uttalelser og henvendelser fra moldovske og internasjonale aktører i 2010 som illustrerer Norlams posisjon i Moldova, og i hvilken grad Norlam har tillit i Moldova.

- ✚ Ministry of Internal Affairs i Moldova har bedt om Norlams bistand i forbindelse med et prosjekt for å modernisere politiet. På grunnlag av henvendelsen har Norlam satt i gang et dokumenthåndteringsprosjekt. Innenriksminister Victor Catan fulgte prosjektet personlig til han gikk av ved årsskiftet.
- ✚ Lederen for straffeavdelingen i Moldovas høyesterett, Raiza Botezatu, henvendte seg

til Norlam med forespørsel om Norlam kunne arrangere et seminar for høyesterett om bruk av prejudikater

- ✚ Riksadvokat Valeri Zubco har forespurt Norlam om å bidra til å forbedre samarbeidet mellom risksadvokaten og innenriksdepartementet
- ✚ Leder for kontrollavdelingen for straffesaketterforskningen ved riksadvokatens kontor. Eduard Harunjen, har uttalt at Norlam er den eneste internasjonale aktør som gir praktisk nyttig bistand til påtalemyndigheten, ikke bare teoretiske innspill
- ✚ Dan Petterson, som er personlig rådgiver til innenriksministeren med ansettelse i UNDP, har uttalt at Norlam utvilsomt er en sterk autoritet med en høy grad av innflytelse på myndighetene i Moldova
- ✚ Norlams seminarer er godkjent som etterutdanningskurs for dommere, påtalejurister og advokater
- ✚ Moldovske advokater har ved flere anledninger opplyst at de prosederer på internasjonale standarder i saker om varetektsfengsling med henvisning til materiale fra Norlam, og at "instructional judges" i økende grad tar hensyn til argumentasjonen
- ✚ Dovydas Vitkauskas, som er medlem av en ekspertgruppe som skal gi anbefalinger til EU om fremtidig bistand til Moldova, har uttalt: "By the way, we made quite some use of your recommendations in suggesting the EU programming for the next two years"
- ✚ Willy Giil er hedret med en utnevnelse for sitt arbeid etter initiativ fra fengselsvesenet i Moldova
- ✚ Friomsorgen i Moldova ønsker etter en fullstendig omorganisering og utskifting av ledelsen å fortsette samtlige samarbeidsprosjekter med Norlam.

Selv om uttalelser som de ovenstående må behandles med varsomhet, er det vår vurdering at de samlet gir en indikasjon på at Norlam har en god posisjon og nyter tillit i Moldova.

Statistikk

1. Det er en betydelig nedgang i antall innsatte i fengsel (se neste side). Nedgangen har fortsatt i 2010. Vi legger til grunn at nedgangen i betydelig grad har sammenheng med Norlams initiativ for å redusere strafferammer. Dette er et eksempel på at Norlams prosjekter har langtidsvirkning.

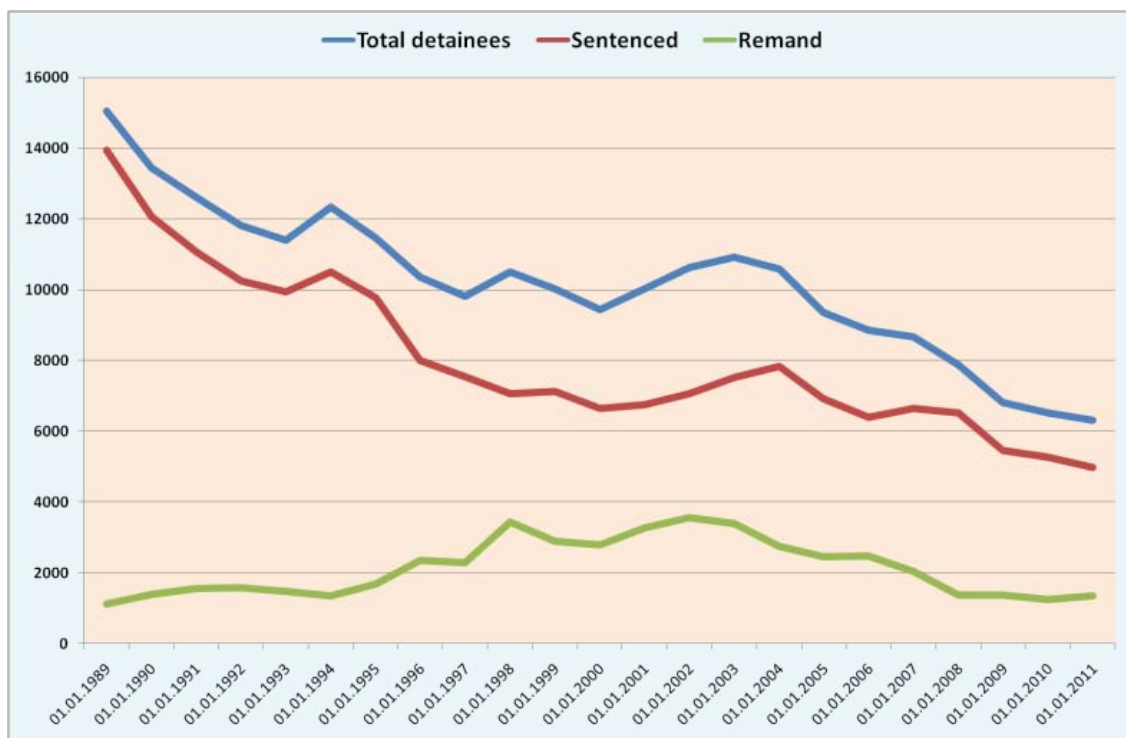
Strafferevisjonen som Norlam har initiert har i følge statistikk fra fengselsmyndighetene pr 24. januar 2011 så langt medført:

- at totalt 2738 fengselsinnsatte har fått revidert sakene sine
- av disse har 1219 fått omsubsumert domfellelsen til mildere straffealternativ med redusert fengselsstraff
- 4 har fått omsubsumert fengselsstraffen til mildere straffealternativ og fått byttet fengselsstraffen med annen straffetype
- 328 har fått omsubsumert straffealternativet uten straffereduksjon, 369 har oppnådd straffereduksjon uten endring av straffealternativet
- 23 har fått omgjort fengselsstraffen til mildere straffetype uten endring av straffealternativet
- 10 har fått rehabiliteringstiltak som sletting av strafferegisteret
- 191 har fått byttet til annet og bedre fengsel
- 594 personer omgjort til andre konsekvenser
- 509 har fått annullert saken for gjenopptakelse.

Den mest omfattende innvirkning vil likevel være reduksjonen i straffene for pådømte saker i 2010 og for fremtiden, sammenlignet med den tidligere praksis.

2. Prosentvis antall frifinnelser steg til 3 % i 2009 og har flatet ut i 2010 (side 21). Ved vurderingen av frifinnelsene, må det tas hensyn til at Moldova kun teller med fullstendige frifinnelser, mens man i Norge beregner frifinnelsesprosent ut fra tiltaleposter.
3. Antall henleggelses av saker hos påtalemyndigheten har steget dramatisk de siste årene (side 18). Denne tendens har forsterket seg i 2010. Etter vårt syn må frifinnelsesprosenten ses i sammenheng med henleggelsesprosenten.
4. Antallet siktede som satt i varetekt økte med 7 % fra 31.12.09 til 31.12.10 (se under). Dette står i sterk kontrast til de opplysningene vi har fått fra dommere, påtalejurister og forsvarere om behandlingen av saker om varetekt. Vi vil i 2011 legge vekt på å kartlegge om økningen skyldes at domstolen i Moldova ikke har endret sin praksis i saker om varetekt tross ny kunnskap, eller om økningen skyldes andre faktorer.
5. Antallet nye klager mot Moldova er redusert med 28 % fra 2009 til 2010 (side 13). I tillegg har Moldova forlikt 96 saker som sto for behandling i EMD. Dette skyldes i det minste delvis at Moldova i økende grad benytter effektive nasjonale botemidler i tilfeller der det har skjedd brudd på EMK. Dette er en prosess Norlam har arbeidet aktivt for, også med forslag om lovendring. Moldova er fortsatt et av de land som har flest domfellelser og saker til behandling i EMD, men tallene viser at myndighetene har en økende bevissthet om problemet.

Statistikken gir samlet sett et bilde av at Moldova langsomt er i ferd med å tilpasse seg de krav som stilles til medlemmer av Europarådet. Statistikken beskriver en sum av mange faktorer, og er ikke et direkte resultat av Norlams arbeid. Vi ser dette som en av flere indikatorer på resultatene av Norlams arbeid, og som et nyttig korrektiv ved evaluering av våre prosjekter.



Antallet insatte og i varetekt i Moldova

2010 | BILDER



Januar Styringskomiteen I arbeid



Februar – Seminar for Fengselsdirektører



Mars – Studietur til fengselsskolen i Romania



Møte med psykologer



April –Tur til Norge





Mai – Fengselsoppvisning med militært preg



Norlam på tur



Juni – Hageselskap og farvel til Willy og Bjørn



Kolleger fra Sogn og Fjordane på besøk i Moldova, her etter møte i DIP.



Edens hage i Chisinau



Juli – Besøk av Hilde og Ellen



August – Fengselsbesøk, Soroča fort



September – Hageselskap for Frostating lagmannsrett og moldovske dommere



Oktober – Høsttur i skogen



Desember – Juleselskap – farvel til Helle og Knut



www.norlam.md